

**KOHTUTE HALDAMISE NÕUKOJA
SEITSMEKÜMNE KOLMANDA ISTUNGI
PROTOKOLL**

Justiitsministeeriumis

14. märts 2014. a

Kohalviibijad

KHNI liikmed ja asendusliikmed:

Priit Pikamäe, Riigikohtu esimees, kohtute haldamise nõukoja esimees
Villu Kõve, Riigikohtu kohtunik
Virgo Saarmets, Tallinna Ringkonnakohtu kohtunik
Tiina Pappel, Tartu Ringkonnakohtu kohtunik
Donald Kiidjärv, Tartu Maakohtu kohtunik
Piia Jaaksoo, Pärnu Maakohtu kohtunik
Marko Pomerants, Riigikogu õiguskomisjoni esimees (*osales päevakorrapunktide 1–4 arutelus*)
Deniss Boroditš, Riigikogu põhiseaduskomisjoni aseesimees (*osales päevakorrapunktide 1–4 arutelus*)
Nele Parrest, õiguskantsleri volitatud esindaja
Norman Aas, riigi peaprokurör (*osales päevakorrapunktide 1–9 arutelus*)
Sten Luiga, Advokatuuri esimees
Ivo Pilving, Riigikohtu kohtunik (*asendusliige*)
Meelis Erik, Harju Maakohtu kohtunik (*asendusliige*)
Andra Pärsimägi, Tartu Ringkonnakohtu kohtunik (*asendusliige; osales päevakorrapunktide 6–10 arutelus*)

Teised osalejad:

Rubo Kikerpill, Pärnu Maakohtu esimees
Anne Palmiste, Viru Maakohtu esimees
Liivi Loide, Tartu Maakohtu esimees
Villem Lapimaa, Tallinna Halduskohtu esimees
Tanel Saar, Tartu Halduskohtu esimees
Kersti Kerstna-Vaks, Tartu Ringkonnakohtu esimees
Mari-Liis Lipstok, Riigikohtu esimehe nõunik
Kerdi Raud, Riigikohtu direktor
Piret Raadom, Riigikohtu personaliosakonna juhataja
Kristel Siimula-Saar, Riigikohtu personaliosakonna nõunik
Marko Aavik, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika asekanstler
Kaidi Lippus, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse juhataja
Margit Veskimäe, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse nõunik
Angelika Sarapuu, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse nõunik
Maret Saanküll, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse nõunik
Küllü Luha, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse analüütik
Hans Moks, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse nõunik
Rasmus Karja, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse nõunik
Timo Ligi, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse projektijuht
Evar Sõmer, Registrate ja Infosüsteemide Keskuse õiguskaitse infosüsteemide osakonna juhataja

Juhatas: Priit Pikamäe, Riigikohtu esimees, kohtute haldamise nõukoja esimees
Protokollis: Angelika Sarapuu, Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna õigusloome ja arenduse talituse nõunik

Algus: 14.03.2014. a kell 11.00

Lõpp: 14.03.2014. a kell 16.05

Istungi päevakorras on:

1. **13.12.2013. a korralise KHNi 72. istungi protokoll kinnitamine** – Riigikohtu esimees Priit Pikamäe
Materjalina lisatud protokoll.
2. **KHNi töökorra tutvustus uutele kohtunikele liikmetele – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Riigikohtu esimees Priit Pikamäe
Materjal puudub.
3. **Ülevaade kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamisest – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Justiitsministeerium, Maret Saanküll
Materjalidena lisatud memo ja väljatöötamiskavatsus.
4. **Kohtunikukonkursside korraldus – info kohtunikueksamikomisjoni töökorraldusest kohtuesimeestele – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Riigikohtu esimees Priit Pikamäe
Materjalina lisatud memo.
5. **Kvaliteedijuhtimise väljatöötamine kohtusüsteemis. Välise hindamise põhimõtete tutvustus – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Tartu Ringkonnakohus, Kersti Kerstna-Vaks; Justiitsministeerium, Külli Luha
Materjalidena lisatud memo, eelnõu projekt ning välise hindamise korra projekt.
6. **Ülevaade kohtusüsteemi puudutavatest 2015-2018. a riigieelarve strateegia taotlustest – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Justiitsministeerium, Marko Aavik
Materjal puudub.
7. **Ülevaade tõhusama õigusemõistmise projektist – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Helve Särghava, Tanel Saar, Liivi Loide, Kersti Kerstna-Vaks
Materjalidena lisatud memo tulemustest ja kohtutega kokku lepitud arengueesmärkidest ning Harju Maakohtu aruanne.
8. **Digitaalse kohtutoimiku projekti tutvustus; KIS II projekti vahekokkuvõte – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Justiitsministeerium, Rasmus Karja, Timo Ligi; Registrate ja Infosüsteemide Keskus, Evar Sõmer
Materjalina lisatud digitaalse kohtutoimiku projekti lähteülesanne.
9. **Nõusoleku andmine justiitsministri määruse „Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel“ muutmiseks eesmärgiga viia Viru Maakohtu vaba kohtuniku ametikoht üle Tallinna Ringkonnakohtusse – KS § 41 lg 1 p 4 alusel** – Justiitsministeerium, Kaidi Lippus
Materjalidena lisatud määruse muutmise eelnõu ja seletuskiri ning analüüs.
10. **Ülevaade KHNi otsuste tabelis kajastuvatest pooleliolevatest teemadest – KS § 41 lg 3 p 4 alusel** – Kaidi Lippus, Mari-Liis Lipstok
Materjalina lisatud väljavõte KHNi otsuste tabelist.

Pikamäe: Kas päevakorrale on täiendusi?

Päevakorrale täiendusi ei ole.

Viiakse läbi hääletus päevakorra kinnitamise poolt.

Poolt: 11

Vastu: 0

Erapooleteid: 0

Otsus: Kinnitada päevakord.

1. 13.12.2013. a korralise KHNi 72. istungi protokollki kinnitamine – Riigikohtu esimees Priit Pikamäe

Viiakse läbi hääletus protokollki kinnitamise poolt.

Poolt: 11

Vastu: 0

Erapooletud: 0

Otsus: KHN kinnitab 13.12.2013. a korralise KHNi 72. istungi protokollki.

2. KHNi töökorra tutvustus uutele kohtunikest liikmetele – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Riigikohtu esimees Priit Pikamäe

Pikamäe tutvustab uutele liikmetele KHN-i töökorda.

Pikamäe: Sel kevadel tuleb teha üks erakorraline istung, kuna KHN peab andma arvamuse Riigikohtu kohtuniku vabale kohale kandideeriva isiku kohta. Üks Riigikohtu tsiviilkolleegiumi liige, Lea Laarmaa, on esitanud lahkumisavalduse ja meil on eesmärk see koht parlamendi kevadistungjärgul ära täita. Selleks tuleb enne maikuu korralist KHN-i koguneda erakorraliselt.

KHN võtab informatsiooni teadmiseks.

3. Ülevaade kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamisest – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Justiitsministeerium, Maret Saanküll

Saanküll: Justiitsministeeriumi ja Riigikohtu koostöös valmis kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus. See väljatöötamiskavatsus sisaldab nelja teemat: esiteks kohtuniku osalise tööajaga töötamise võimaluse lisamine kohtute seadusesse; teiseks GRECO soovitusel põhjal Riigikohtu üldkogule pädevuse andmine kohtuniku ametikõrgenduse kriteeriumide kehtestamiseks; kolmandaks KEK-i volituste pikkus ja komisjoni suurus, neljandaks kohtunikeeksami korralduse muutmine.

Kohtunikele osalise tööajaga töötamise võimaluse andmise ettepanekut on arutatud KHN-i 66. istungil 20. ja 21. septembril 2012. a. Praegu on muudatus kavandatud kahel alusel: esiteks siis, kui kohtunikul on õigus viibida lapsehoolduspuhkusel kuni lapse kolme aastaseks saamiseni ja teiseks siis, kui kohtunikul on tuvastatud osaline töövõime kaotus. Nendel kahel juhul peaks kohtunik esitama avalduse kohtu esimehele. Töökoormuse vähendamine toimub kohtu esimehe käskkirjaga. Välistatud ei ole ka muul põhjusel osalise tööajaga töötamine, kuid see toimub teise korra järgi. Muul põhjusel võib lubada osalise tööajaga töötamist kuni üheks aastaks. See toimub Riigikohtu esimehe loal ja selle kohtu, kus kohtunik on alalises teenistuses, üldkogu nõusolekul.

Teiseks muudatuseks on GRECO soovitusel täitmine. GRECO neljanda hindamisvooru aruandes leiti, et kohtunikuametisse sisenemisel on üldiselt olemas selged ja professionaalsed kriteeriumid kandidaatide hindamiseks, ainsaks vaieldavaks kriteeriumiks peetakse isikuomaduste üle otsustamist. Kohtuniku ametikõrgenduse puhul leiti, et selgeid kriteeriume otsustamiseks ei ole. Aruandes tehti soovitus, et tuleks kehtestada selged kriteeriumid ametikõrgenduse otsustamiseks. GRECO soovitus on varasemalt arutatud KHN-i 69. istungil 5. aprillil 2013. a. Siis leidis KHN, et ta toetab kriteeriumide kehtestamist ja et kohtute seaduse § 30 lõiget 2 on vaja täiendada selliselt, et Riigikohtu üldkogu kehtestaks kriteeriumid, mis võetakse aluseks kõrgema astme kohtu kohtuniku kohale kandideerivate kohtunike vahel valiku tegemisel. Kriteeriumid töötab välja Riigikohtu esimehe poolt moodustatud töörühm 2014. a. Tänaoleks oleme nii kaugel, et sätte lisamise vajalikkus on väljatöötamiskavatsuses ära märgitud.

Kolmas teema on KEK-i koosseis ja volitused. Praegu on KEK-il võrreldes teiste kohtunike omavalitsusorganitega oluliselt pikem volituste tähtaeg. Üldjuhul on see kolm aastat, KEK-il viis aastat. Reeglina on KEK-il ka kõige suurem töökoormus. Selle tasakaalustamiseks on tehtud ettepanek

komisjoni liikmete arvu suurendamiseks näiteks 15-ni või 16-ni ja seaduse muutmiseks selliselt, et KEK-i volitused kestaksid sarnaselt teiste omavalitsusorganite volitustega kolm aastat.

Viimane teema väljatöötamiskavatsuses on kohtunikueksami korralduse muutmine. Kuigi kehtiv seadus ei välista kohtunikueksami korraldamist väljaspool kohtuniku konkurssi, siis praktikas toimub kohtunikueksam alati vaba ametikoha täitmiseks kuulutatud konkursi käigus. Probleem on selles, et kohtuniku ametikohtade täitmine võtab väga palju aega, kokku 9–10 kuud, millest eksam võtab 2–3 kuud. Kohtunikukohtade kiiremaks täitmiseks on tehtud ettepanek, et kohtunikueksam oleks lahutatud konkursist ja konkursil saaksid kandideerida vaid need isikud, kes on varasemalt kohtunikueksami sooritanud. Selleks on vaja muuta ka eksami korraldust ehk kohtunikueksami aeg peab olema varakult paigas, et kõik huvilised saaksid varakult info ja neil oleks piisavalt aega kohtunikueksami programmis nõutud teadmisi omandada.

Väljatöötamiskavatsus oli kooskõlastusringil. See saadeti kooskõlastamiseks Sotsiaalministeeriumile ja Rahandusministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks Eesti Kohtunike Ühingule, Õiguskantsleri Kantseleile ja Riigikohtule. Rahandusministeerium kooskõlastas väljatöötamiskavatsuse märkusteta, Sotsiaalministeerium kooskõlastuskirja ei esitanud. Küll esitasid arvamuse huvigrupid ehk Riigikohus, Õiguskantsleri Kantselei ja Eesti Kohtunike Ühing.

Pikamäe: Räägin lühidalt Riigikohtu arvamusest. Üldiselt toetame kavandatud ettepanekuid, eeskätt osalise tööajaga töötamise võimaluse loomist kohtunikele, mis on olnud ammu päevakorral, ja KEK-i koosseisu ja volituste tähtja muutmist.

Mis puudutab GRECO viimase hindamisraporti seisukohta, et meil puuduvad objektiivsed kriteeriumid otsustamiseks kohtunike edutamise üle kohtusüsteemi sees, siis ei ole võimalik kahelda sellise korra väljatöötamise vajalikkuses, kuid minu arvates ei ole hea idee, et selle korra kehtestab Riigikohtu üldkogu. Probleem võib tekkida sellest, et kui keegi tõstatab küsimuse selle korra mõne sätte põhiseaduspärasusest, on Riigikohtu üldkogu kõige kõrgem organ sellise küsimuse lahendamiseks. Ei ole mõistlik, et akti kehtestaja ja akti põhiseaduspärasuse kontrollija langevad kokku. Selle korra võiks kehtestada KEK, kes on juba kehtestanud mitmeid kohtunikukohtade täitmist puudutavaid kordasid. Seetõttu tegime ettepaneku jätta muutmata kohtute seaduse § 30, mis reguleerib Riigikohtu üldkogu pädevust.

Rääkides KEK-i koosseisust ja volitustest, võib öelda, et KEK on tõesti kõige suurema töökoormusega kohtunike omavalitsusorgan ja lähitulevikus on karta töökoormuse suurenemist. Kõik märgid näitavad, et kohtusüsteemil seisab ees põlvkonnavaheetus, kuna paljud 1990ndate alguses ametisse asunud kohtunikud soovivad minna pensionile, mis tähendab, et peatselt tekib meil ettenähtav vajadus leida väga suur hulk uusi kohtunikke. Pidades silmas KEK-i suurt töökoormust, tegime ettepaneku suurendada KEK-i koosseisu selliselt, et seal oleks edaspidi 16 liiget. Suurendamine toimuks eeskätt kohtunikest liikmete arvu suurendamise läbi ja edaspidi oleks igast astmest neli kohtuniku senise kahe või ühe asemel. Asendusliikmete valimise jätaksime sootuks ära. Koosseisu liikmete arvu suurendamine võimaldab moodustada erinevaid KEK-i koosseise erinevate konkursside läbiviimiseks, mis annaks võimaluse ühtlustada ja jagada töökoormust ning teha tööd kiiremini. Sisuliselt tähendab see töötamist samade põhimõtete alusel nagu distsiplinaarkolleegium, kus on suurem arv liikmeid, puuduvad asendusliikmeid ning moodustatakse ükskuid koosseise teatud küsimuste lahendamiseks. Seetõttu tegime ettepaneku jätta kohtute seaduse § 38 lõikest 3 punktist 5 välja kohtunike täiskogu õigus valida KEK-i asendusliikmed.

Eksamikorralduse parandamiseks oli mõte lahutada teineteisest kohtuniku konkurss ja kohtunikueksam, et aega kokku hoida ja võimaldada konkursil kandideerida ka neil, kes on kohtunikueksami juba eelnevalt ära teinud. Seda küsimust arutas KEK oma 21. veebruari istungil, kuid ettepanek toetust ei leidnud. KEK ei toetanud ideed lahutada eksam konkursist eeskätt põhjusel, et KEK-i töökoormus võib veelgi kasvada. Ei ole välistatud, et eksamile tullakse mingitel muudel kaalutlustel, näiteks selleks, et teha ära kohtunikueksam kui eriline kvaliteedimärk, et taotleda mõnda muud kohta mõnes muus süsteemis. See tähendaks piltlikult öeldes seda, et KEK teeks tühja tööd. Enamik KEK-i liikmetest ei toetanud eksami ja konkursi lahutamist ning sellest lähtuvalt tegime ettepaneku see mõte praegu kõrvale jätta. Päevakorrapunkt 4 puudutab aga kohtunikukonkursside paremat korraldamist ja selle juures räägin teistest ideedest, mis aitavad kohtunikukohti kiiremini täita.

Riigikohus tegi ka ettepaneku, et edaspidi loobutaks KHN-ilt heakskiidu saamise nõudest kohtute kodukordade kehtestamiseks. Kohtud, sealhulgas Riigikohus, võiksid tegutseda enesekorraldusõiguse alusel ja vältimaks põhjendamatu erisusi, võiks KHN anda vaid oma arvamuse. Pärast arvamuse ärakuulamist saaks kohus ise kodukorra heaks kiita.

Mõtlesime ka kohtusüsteemi omavalitsusorganite kohtunikest liikmete koormuse vähendamisele. Probleem seisneb selles, et kohtunike omavalitsusorganitesse valitud liikmed jätkavad põhitööd õigusemõistmisel. Näiteks kasvab KEK-i liikmete töökoormus tuntavalt. Selleks, et tähtsustada omavalitsusorganite töös osalemist ja pidades silmas asjaolu, et omavalitsusorgani liikmeks olev kohtunik jätkab ka põhitööga, tegime ettepaneku täiendada kohtute seadust viisil, et omavalitsusorgani liikmena tegutseva kohtuniku töökoormust õigusemõistmisel vähendatakse perioodiks, mil ta võtab osa omavalitsusorgani tööst. Töökoormuse vähendamine võiks olla 10%, kuid mõistagi on see arutelu koht.

Parrest: Õiguskantsler esitas kolm tähelepanekut. Esiteks rõhutas õiguskantsler seda, et ta kindlasti pooldab osalise tööajaga töötamise võimaluse loomist. Õiguskantsleril tekkis aga küsimus, kas selline piiratud alus, mille kohaselt on osalise tööajaga töötamise võimalus kohtunikul, kellel on õigus olla lapsehoolduspuhkusel või kellel on osaline töövõime, läbiks põhiseaduslikkuse järelevalves võrdse kohtlemise kontrolli. Elu on mitmepalgeline ja ei ole keeruline konstrueerida situatsioone, kus inimesel võib olla põhiõiguslikest kohustustest tulenev sarnane vajadus osalise tööajaga töötamiseks. Arvestades, et lapsehoolduspuhkusele minemise on aeg piiratud kuni lapse 3-aastaseks saamiseni, kuid teine alus on mõeldud piiramatuks ajaks, ei saa tuua ka argumenti, et just seepärast on valitud need kaks alust. Väljatöötamiskavatsusest ei nähtu selgelt, kas osalise tööaja võimaldamine on subjektiivne õigus või nõ boonus, mille andmisel on väga suur kaalutusõigus. Lahenduseks oleks see, kui sõnastada õigus osalise tööajaga töötamiseks subjektiivsena ja aluseid pigem mitte piirata, vaid lisada kriteeriume, mis väldiksid selle võimaluse kergekäelist ja korrakohase õigusemõistmise huvide vastast kasutamist. Me ei tea, milline lahendus oleks kõige õigem, aga see on üks aspekt, mille peale tuleks kindlasti mõelda ja mitte piirduva vaid kahe alusega.

Teine märkus oli meil ametikõrgenduste objektiivsete kriteeriumide kohta. Õiguskantsler tõstatas küsimuse, kas seadust on ilmtingimata vaja muuta ja kas ei piisa üldpädevustest. Vähemalt haldusõiguses on aktsepteeritav, et üldpädevusnormide alusel kehtestatakse nn halduseeskirju.

Kolmas kommentaar oli täpsustav. Kui KEK-i kohtunikest liikmete arv suureneb, muudab see kohtusüsteemisest ja -väliste isikute osakaalu komisjoni liikmelisuses, mistõttu oleks vaja täpsustada kohtusüsteemiväliste liikmete kuulumist konkreetse komisjoni koosseisu.

Saarmets: Kohtunike Ühing lähtus esmalt sellest, et tegemist on väljatöötamiskavatsusega, milles väljendatu on üks variant, mida arutada. Meil ei ole analüüsi vastu mitte midagi. Me ei saanud aru, et siin oleks mingeid lõplikke seisukohti, sellepärast me seda sisuliselt ei hinnanud. Teemad on sellised, mida tuleks analüüsida. Mõõnan, et liikmetelt tuli küsimusi osalise töökoormusega töötamise kohta. Küsiti, kas kohtuniku töötamine osalise tööajaga muudab kohtuniku nõ poolkohtunikuks ja talle laienevad pooled sotsiaalsed garantiid, arvestades, et meil ei ole osalise tööajaga ministreid või Riigikogu liikmeid. Selle üle võiks mõtiskleda, aga need olid vaid üksikud arvamused sisu kohta.

Leidsime, et väljatöötamiskavatsuse sisuga on aga seotud veel kaks täiendavat küsimust, eelkõige kohtuniku tööaja arvestamise temaatika. Rääkides osalise tööajaga töötamisest või töökoormuse vähendamisest seoses omavalitsusorganites töötamisega, tekib küsimus, kuidas seda tööaega mõõta. Me ei ole veendunud, et seda on võimalik lahendada seaduse muutmisega, aga teema üle tasuks mõelda. Võib-olla on küsimus selles, et koormuspunkte tuleks täpsustada või tööjaotusplaanidega midagi ette võtta. Kui me hakkame aga töökoormust mõõtma, siis peaksid mõõdikud olema selgemalt paigas. Sissetulnud asjade arv aastas ei võrdu töökoormusega. Teine teema oli kohtunike ametikitsenduste regulatsioon, mida seostame kohtuniku konkursiga. Selleks, et tagada kohtunike järelekasv ehk konkursside edukus, peaksime mõtlema ametikitsenduste leevendamise peale, arvestades, et sotsiaalseid tagatiseid on vähendatud. Varianti, mida täpselt tuleks teha, me oma arvamuses välja ei paku.

Pikamäe: Virgo rõhutas õigesti, et tegemist on alles väljatöötamiskavatsusega ehk see on kogum ideid, mida alles hakatakse eelnõuks vormima. Eelnõu kui sellist veel ei ole, vaid me arutame nende

küsimuste üle, mida ja kuidas võiks eelnõus reguleerida. Kas KHN-i liikmetel on arvamusi või küsimusi?

Kiidjärv: Üks konkreetne küsimus – kui kohtu üldkogu ei anna nõusolekut, mida Riigikohtu esimees edasi teeb?

Pikamäe: Ma pole veendunud, et Riigikohtu esimees endale seda rolli võtta tahab, see on arutelu koht. Sama küsimus tõusetub kohtu esimehe puhul – kui üldkogu ei anna nõusolekut, kas kohtu esimees annab? Võiks küsida, milline on praegune praktika. Jõuame kõigepealt eelnõuni, siis arutame detaile.

Pappel: Mul on küsimus osalise tööajaga töötamise kohta. Kuna kohtute seadus sätestab, et kohtunik vabastatakse ametist tervise tõttu, kui see takistab kohtunikuna töötamist, kas ma saan siis õigesti aru, et see säte ei rakendu, kui kohtunik on osalise töövõimetuse korral nõus osalise tööajaga töötama? Kas see võib olla püsiv ehk osalise tööajaga võib töötada kuni pensioniea saabumiseni? Kas osalise tööajaga töötamise puhul kaaluti ka mingit võimalust kohtu töökoormuse leevendamiseks, näiteks asenduskohtuniku võimaluse loomist või see välistati täielikult?

Aavik: Jah, selle eelnõu eesmärk on reguleerida minimaalseid vajadusi, suuremate muudatuste tegemiseks hetkel aega ei ole. Kuna osalise töötaja küsimust oli varem arutatud, lootsime, et kui suudame kokku leppida miinimumvajadustes, jõuab see parlamendikoosseis eelnõu ära menetleda. Suurt eelnõu, mis hõlmab paljusid teemasid, ei ole mõistlik kirjutada, sest see langeks Riigikogu menetlusest kevadel välja seoses koosseisu lõppemisega. Asenduskohtuniku instituut on aga uus instituut meie süsteemis. Kuigi need küsimused on omavaheliseotud, ei suuda me kõike ühte eelnõusse panna. See ei tähenda aga seda, et me nende küsimustega edasi ei tegeleks.

Pappel: Kas te kaalusite ka mingeid muid aluseid osalise töötaja rakendamiseks? Olen kuulnud, et mitmed kohtunikud sooviksid kasutada osalise töötaja võimalust enne pensionile jäämist. See on mõnikord on ka kohtusüsteemi huvides, et kohtuniku puhul, kes ei ole enam võimeline täistööajaga töötama, saaks rakendada osalise töötajaga töötamise võimalust vahetult enne pensionile jäämist, näiteks kohtu esimehe ja kohtuniku kokkuleppel.

Aavik: Alguses lähtusime me tegelikult väga kitsalt kahest alusest – lapsehoolduspuhkus või töövõimetus, kuid ka meil endal tekkis küsimus, kas peaks olema mingi alternatiiv ettenägematuteks juhtudeks. Selleks on meil kavas luua olemasoleval mehhanismil põhinev võimalus, et osalist töötajaga saab rakendada ka aastaks korraga kohtu üldkogu nõusolekul ja tehtud otsus vaadatakse üle igal aastal. Selle võimaluse puhul ei ole alused loetletud ja siia alla peaksid minema kõikvõimalikud alused, on see ülikoolis teadustöö tegemine, haigus või vajadus kedagi mingil perioodil põetada. Me saavutame selle eesmärgi nii, et me ei tee mingit uut eraldi menetlust, vaid kasutame ära aastase palgata puhkuse regulatsiooni, mida võib-olla tuleb natuke kohandada, näiteks selles osas, kes mida otsustab või kes millele nõusoleku annab.

Pilving: Toetan väga osalise töötajaga töötamise võimaluse loomist. Küsiksin hoopis eksamikorralduse kohta: kas ei nähta ohtu, et lisaks KEK-i töökoormuse kasvule tingib nõue, et konkursil saavad osaleda üksnes eksami läbinud isikud, selle, et võimalike kandidaatide ring tõmbub veelgi enam kokku olukorras, kus see on niigi kesine?

Aavik: See oht on olemas, aga Riigikohtult tuli ettepanek, et eksamit konkursist ei lahutata. Olen nõus, et peame eelnõu koostamisel selle ohuga arvestama. Arutame seda ministeeriumis, kuid arvan seda, et Riigikohtu nägemust on eelnõu väljatöötamisel mõistlik arvestada ja sellisel juhul ei muutu ka praegune olukord.

Pikamäe: See oli üks idee, mille eesmärk oli ikkagi kohtunikoha täitmisele konkursile kuluvat aega vähendada. See idee iseenesest pärines KEK-i endiselt pikaajaliselt esimehelt. Detaile uurides ja ettepanekut analüüsides jõudsimme siiski järeldusele, et see ei pruugi anda soovitud efekti. See on mõtlemise koht, kuid tundub, et oleks siiski õigem kavandatavas eelnõus seisukohta mitte võtta ja jätkata praeguse süsteemiga. Laiemaks probleemiks on see, et kohtunikukonkurss võtab kaua aega ja peaksime mõtlema, kuidas seda aega lühendada. Praegu läheb kohtunikoha täitmisele aasta, millest kolm kuud võtab julgeolekukontroll. Võib-olla annab siin midagi ette võtta.

Pilving: Üks minu pikaaegne ettepanek on olnud julgeolekukontrolli läbiviimine paralleelselt eksamiks valmistumise ja eksami koostamisega. See tähendaks kontrollitavate kandidaatide arvu ja seeläbi ka ressursikulu suurenemist julgeolekukontrolli teostamisel, kuid kui eesmärk on konkursile kuluva aja oluline lühendamine, siis võib-olla tuleb see kulu ära kannatada ja selle võrra saame kohtunikud kiiremini ametisse nimetatud.

Aavik: Seda on korra kaalutud ja siiani on seda mõtet edasi lükatud selle argumendiga, et julgeolekukontroll on kallid protseduur ning n-ö igaks juhuks ei soovita seda teha.

Pilving: Siis ongi lihtne kuluarvestus, kumb on kallim.

Köve: Tahtsin teha märkuse osalise tööajaga töötamise kohta. Peame mõtlema kohtuniku ametikitsenduste peale. Tekib küsimus, et kui kohtunik töötab poole kohaga ja ühel hetkel sooviks töötada edasi täiskohaga, kuid täiskohaga töötamiseks süsteemis ruumi ei ole, siis mis saab edasi? Kas tema ametikitsendused on samasugused nagu täiskohaga töötaval kohtunikul? Ei saa ju ette kujutada, et kohtunik töötab poole kohaga advokaadina ja poole kohaga kohtunikuna. Sellele peaks mõtlema. Teiseks, mina olen skeptiline ametikõrgenduste objektiivsete kriteeriumide väljatöötamise osas. Neid võib delegeerida kas Riigikohtu üldkogule või KEK-le, kuid oma 12 Riigikohtus töötamise aasta jooksul olen näinud, et edutamiste puhul on tõusetub üks põhiküsimus, kus arvamuse lähivad pooleks: kas me otsime eelduslikult kõige võimekamat, targemat ja paremat inimest või lähtume karjäärisüsteemist ja edutame neid, kes on võimalikult kaua allpool töötanud ja end seal tõestanud. See konflikt on edutamise puhul kogu aeg olnud ja paistnud ka väljapoole. Delegeerides kellelegi edutamise korra kehtestamise ülesande, ei lahenda me põhiküsimust. Lisaks ei pruugita hääletamisel kriteeriumidest lähtuda, igaüks teeb ikka oma südametunnistuse järgi ja keegi ei saa kehtestatud korra rikkumist ette heita. Me võime GRECO jaoks sellise korra kehtestada, kuid ma ei kujuta selle rakendamist tänase edutamise mehhanismi juures ette.

Pikamäe: Mis puudutab osalise tööajaga töötamist, siis see on minu arvates iseenesest väga tänuväärne idee ja ma toetan seda põhimõtet väga. Teistes Euroopa riikides on selline võimalus olemas. Villu Köve küsimusele vastates leian, et osalise tööajaga töötavale kohtunikule laienevad samad kitsendused, mis kehtivad täistööajaga töötavale kohtunikule, ehk ta ei saa advokaadina töötada, küll aga saab ta osaleda pedagoogilisel töö.

Köve: Virgo Saarmets tõstatab küsimuse ametikitsenduste üldisest leevendamisest ja see on sellega seotud küsimus.

Aavik: See on üks asi, millega me hetkel ei saa minna kaugemale, kui miinimumvariandis on välja pakutud, mistõttu me ei pea lahendama ka neid küsimusi, mis kaasneksid selle võimaluse laialdase kasutamisega. Hollandis on see alus laialdane ja neil on väga palju osalise tööajaga kohtunikke. Aga Eesti kohtusüsteemi see täna sellisel kujul täna ei sobiks. Meie kohtunike arv on kujundatud sellise arvestusega, et kohtunikud töötavad täiskoormusega. Meie saame oma süsteemi osalist tööaega tuua väga ettevaatlikult ja piiratud alustel. Selle eelnõuga me ei taha teha suuri ja põhimõttelisi muudatusi praeguses süsteemis.

Kiidjärvi: Küsimus ei ole piiratud alustes, aga kohtunikele tekitab probleeme see lahtine alus. Mis huvi või motivatsioon peaks olema nendel kohtunikel hääletada kohtu üldkogus selle poolt, et kolleeg läheb teadust tegema. Siiani oleme me saanud teadust teha tööväliselt ja nii, et see meie tööd ei teha. Siin kerkib üles just see motivatsiooniküsimus, kuna teistel selle võrra töökoormus suureneb.

Köve: Ka KEK-i töökoormuse vähendamisel tekib paradoks, et me ei hakka hääletama KEK-i liikmetest kolleegide töökoormuse vähendamise üle, kuna meie kõigi töökoormus selle võrra suureneb.

Pikamäe: See sissekirjutatud konflikt on ka praeguses praktikas sageli silma torganud. Ühelt poolt on kohtu üldkogu liikmete huvi tagada iseenda mõistlik töökoormus ja teiselt poolt konkreetse liikme huvi astuda mingiks ajaks teenistustest kõrvale. Selle üle peab arutlema, kuidas teha nii, et mõlemad eesmärgid oleksid saavutatud. Vastuseks Villu Kövele GRECO ettepaneku täitmise kohta märgin, et KHN on oma varasemal istungil otsustanud, et need kriteeriumid tuleb välja töötada. Ka minul on kõhklusi, teades, kuidas Riigikohtu üldkogu arutelu toimub ja kuidas seal otsuseid langetatakse. Aga mina ei ole see, kes ütleks GRECO-le, et me ei täida teie tehtud ettepanekut. See ei oleks mõistlik.

Kõve: Täpsustan, et ma mõtlesin seda, et tegelikult on see põhimõtteline küsimus, millises proportsioonis võetakse väljastpoolt kohtusüsteemi inimesi kõrgemasse kohtuastmesse. Ma ei usu, et KEK üksinda suudaks seda paika panna. Seadus võiks näiteks öelda, et ringkonnakohtusse ei saagi teisiti kui maakohust, see oleks selge kriteerium. Aga seaduses seda kirjas ei ole, mistõttu tuleb leida vahekriteeriumid, mingi proportsioon. Mulle tundub, et see küsimus peaks olema otsustatud kõrgemal tasemel, võib-olla seadusandja tasandil.

Pikamäe: Kui nendes hindamiskriteeriumides midagi positiivset näha, siis võib-olla ongi see koht, kus need küsimused nüüd ükskord läbi mõeldakse. Meie avatud süsteemi juures tuleb lahti kirjutada need kriteeriumid, mida võetakse arvesse, kui süsteemiväline isik kandideerib näiteks kohe teise astmesse. Praegu on need küsimused meil ju lõpuni selgeks vaidlemata ja edutamise korra loomise vajadus võib sellise võimaluse tekitada.

Parrest: Oma kirjas tõi õiguskantsler kaks näidet selle kohta, kus võib tekkida võrdse kohtlemise küsimus osalise tööajaga töötamise piiratud aluste tõttu: näiteks siis, kui kohtunikul on erivajadusega laps või kui tal on vanem, kes vajab püsivat hooldamist. Sellisel juhul on isikul põhiseadusest tulenev põhikohustus seda teha. Võimalik, et see on poliitiline otsustus, et tuleb valida, kas olla kohtunik või mitte. See on üks variant. Teine variant on seda vaadata läbi põhiseaduse prisma. Õiguskantsler ei taha võtta seisukohta, kas see on võrdse kohtlemise põhimõttega kooskõlas või mitte. Aga üheaastane puhkus ei ole siin lahendus.

Pomerants: Ärge minge oma mõtlemisega nii sügavale kahel põhjusel. Esiteks seetõttu, et keegi peab ka õigust mõistma ja selle töö juurde jääma. Teiseks, mida detailsemaks te lähete, seda suurem on tõenäosus saada sellel seadusemuudatusel teiste kohtute seaduse muutmiste seaduste saatuse osaliseks. Soovitan enne korralisi parlamendivalimisi teha ära esmavajalikud muudatused ja pärast seda mõelda järgmiste muudatuste peale.

Pikamäe: Praegune väljatöötamiskavatsus on miinimumprogramm, pidades silmas praeguse parlamendikoosseisu peatset lähenevat tähtaega.

Lapimaa: Kas ei võiks kaaluda võimalust panna see vastutus kohtu esimehele ja anda talle õigus otsustada osalise tööajaga töötamise üle? Kohtu esimees on vastutav kohtu toimimise eest ja oskab hinnata konkreetse kohtuniku vajadusi ning seda positiivset efekti, mida enesetäiendamine võib kaasa tuua. Miks mitte usaldada siin kohtu esimeest. Teine küsimus, mis puudutab edutamise korra kehtestamist: haldusõiguses on meil halduseeskiri, mis ei ole õigustloov akt ja mille organ ise enda jaoks kehtestab, et isikutel oleks ette teada, kuidas organ otsustab. Halduseeskirjas kirjapandust võib organ aga põhjendatud vajadusel kõrvale kalduda. Seetõttu oleks loogilisem, kui üldkogu, kes neid otsuseid teeb, selle korra ise ka kehtestab. Tundub kummaline, kuidas KEK saab Riigikohtu üldkogule mingeid norme kehtestada või juhiseid anda.

Pikamäe: Seda esimest ideed ma absoluutselt toetan. See võib-olla ongi kõige õigem lahendus, kui anda otsustav sõna kohtu esimehele, kes teeb otsuse olles näiteks eelnevalt ära kuulunud üldkogu arvamuse. Vastutades korrahase õigusemõistmise toimimise eest kohtus, peab kohtu esimees endale aru andma, mis juhtub siis, kui ta ühe või teise kohtuniku pikemaks ajaks töölt eemale lubab. Kokkuvõttes jookseb vastutus tema juurde kokku. Seda ettepanekut võiks eelnõu koostamisel arvestada.

Kiidjärv: Tuleks mõelda ka selle peale, kas esimees saaks oma otsuse mingil hetkel tagasi võtta.

Pikamäe: Teeme Justiitsministeeriumile ettepaneku töötada kooskõlastusringidelt tulnud arvamused läbi, vormistada selle põhjal eelnõu, saata see kooskõlastusringile ja tulla eelnõuga tagasi maikuu KHN-i istungile.

Otsus: KHN võtab informatsiooni teadmiseks ja toetab väljatöötamiskavatsuse alusel kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu koostamist, arvestades istungil tehtud ettepanekuid. Kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu arutatakse KHNi maikuu istungil.

4. Kohtunikukonkursside korraldus – info kohtunikueksamikomisjoni töökorraldusest kohtuesimeestele – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Riigikohtu esimees Priit Pikamäe

Pikamäe: Tahaksin tutvustada Riigikohtu nõunikku Kristel Siimula-Saar't, kelle kätte oleme Riigikohtus koondanud KEK-i juriidilise teenindamise ja sellega seonduva. Ta koordineerib kohtunikukohtade täitmise konkursside läbiviimist, olles ühelt poolt KEK-i Riigikohtu poolne usaldusisik ja teiselt poolt Riigikohtu ja kohtu esimeeste sideohvitser. Edaspidi on ta kõige pädevam isik vastama kõikidele konkurssidega seotud küsimustele ja ühtlasi tagab ta ka informatsiooni jõudmise KEK-i või üldkogu otsuste kohta vastava kohtu esimeheni. See mõte kasvas väljas Riigikohtu esimehe möödunud sügise ringkäigust esimese ja teise astme kohtutesse, kus kohtu esimehed kurtsid sageli informatsiooni halva liikumise üle.

Pakun arvamuse avaldamiseks välja mõned mõtted, kuidas lühendada vaba kohtunikukoha täitmiseks kuluvat aega. Esiteks, võib-olla saaksime kokku leppida heas tavas, mille kohaselt suunavad kohtute esimehed oma kohtu kohtunikke teatama ametist lahkumise soovist ette kuus kuud. See võimaldab juba siis, kui pensionile siirduv kohtunik veel ametis on, asuda konkurssi ette valmistama ja see välja kuulutada. Praktikast toimub see juba praegu mõnel pool nii, näiteks Tallinna Ringkonnakohtus, kus pensionile minna sooviv kohtunik teatas oma soovist väga varakult ette. Sellist praktikat võiks juurutada üldisemalt, lähtudes põhimõttest, et avaldus lahkumiseks võiks olla esitatud vähemalt kuus kuud varem.

Teiseks, võiks kaaluda kohtunikukonkursside koondamist teatud kindlatele aegadele, kuulutades konkursi välja 2–3 korda aastas. See sõltub muidugi ka justiitsministrist ja Justiitsministeeriumi valmisolekust. Ühte konkursikuulutusse tuleks kokku võtta kõik vabanevad kohad ja kuulutada konkurss nende osas välja korraga. Sellise tava juurutamine annaks kahesuguse positiivse efekti: kõigepealt tekib arusaam sellest, millal kohtuniku konkurss välja kuulutatakse ja selleks teatakse varakult valmistuda. Viimane näide Viru Maakohust oli selline, kus olemas oli küll tõsiseltvõetav kandidaat, kes soovis konkursil osaleda, kuid eksami valmistumise aja puudumise tõttu võttis ta eksami ebaõnnestumise kartuses avalduse hoopis tagasi. Eelinfo, et meil kuulutatakse kohtunikukonkurssid välja näiteks kord kvartalis või kindlatel kuupäevadel, annaks võimaluse kohtusse tööle tulla soovijatel asuda ettevalmistusi tegema varem. Teise positiivse efektina võimaldab see leida rohkem kandidaate ehk vähendada kandidaatide põuda, mis on praegustel konkurssidel sage. Viimase aja statistika kohaselt on 4,4% konkurssidest ebaõnnestunud. Justiitsministeerium võiks arvamust avaldada, kas selline ettepanek oleks vastuvõetav.

Kolmandaks, võiksid kohtu esimehed teadvustada rohkem seda, et kohtunikukoha täitmisel kohtus on esimehel iseäranis suur roll. Esimees võiks olla aktiivsem, jagada infot, konsulteerida võimalike sobivate kandidaatidega ja neid ise aktiivselt otsida. Peaks püüdma vältida olukorda, kus konkurss on välja kuulutatud ja ühtki kandidaati ei ole; see tähendab, et koht jääb jälle pikaks ajaks täitmata.

Infovahetusest juba põgusalt rääkisin. Soovime omalt poolt kaasa aidata sellega, et meil on personaliosakonnas edaspidi sellele valdkonnale spetsialiseerunud nõunik.

Luiga: Soovitaksin suunata neid konkursse mitmes voorus ka advokatuuri liikmetele, kuna meil on praktiliselt 900 liiget, mis suhtarvuna on näiteks kaks korda rohkem kui Soomes 100 000 elaniku kohta. Huvi konkursside vastu on suur, aga informatsioon võiks tulla otse advokatuuri liikmetele. Oleme valmis kasutama selleks oma intranetti või kodulehte ja suunama informatsiooni oma liikmetele ka muul moel. Kui on teada, et tulemas on suurem hulk konkursse, võiks aegsasti teada anda, et inimesed saaksid vajalikke plaane teha.

Aavik: Tahaksin vastata ettepanekule kohtuniku konkursside grupeerimise kohta. Üritame seda teha juba sel aastal ja kuulutada konkursi välja kaks korda aastas. Järgmise konkursi väljakuulutamise on planeeritud aprilli algusesse ja siis arvatavasti oktoobrisse, kuna suvel ei ole mõtet konkursi välja kuulutada. Seda joont püüame ka edasi hoida. Ei saa aga välistada vajadust mõnel aastal kolm konkurssi välja kuulutada, kuna inimeste lahkumise dünaamikat ei saa täielikult ette näha.

Pilving: Kas grupeerimine ei pikenda koha täitmisele kuluvat aega, kui peab ootama veel mõne koha vabanemist konkursi väljakuulutamiseks?

Pikamäe: Mõningane risk on siin olemas, aga teistpidi võib see anda positiivse efekti kandidaatide arvule. Kui vaatame hiljutist kogemust, kus korraga kuulutati välja konkurss mitmete kohtade täitmiseks, peab ütleva, et see on viimase aja üks kõige edukamaid konkursse, kuna kandideerijate arv oli märkimisväärselt suur. Kui valida kahe halva vahel, kas üksik konkurss ja kedagi ei tule või konkursside grupeerimine ja mõningane viivitus kohtunikukoha täitmisel, siis ma ei tea, kumb see nüüd halvem või parem variant oleks.

Aavik: Kindlasti ei ole konkursside grupeerimine ja nende väljakuulutamise kindla dünaamikaga ainsad meetmed. Teine asi, millega me juba eelmisel aastal algust tegime, on konkursside varasem väljakuulutamise, kui see vähegi mõistlik ja võimalik on. Aprilli konkurssiga üritame täita neid kohti, mida me näeme üsna suure tõenäosusega vabanevat aasta jooksul. See peaks aitama teistpidi kohtunikukohtade täitmisele kuluvat aega lühendada.

Pikamäe: Üks võtmeküsimus on ikkagi see, et kui kohtunikul tekib kindel veendumus, et ta soovib pensionile minna, peab ta sellest võimalikult vara teada andma. See võimaldab asuda kohta täitma juba siis, kui kohtunik veel ametis jätkab.

Saarmets: Kas sellistel kobarkonkurssidel saab isik esitada ühe avalduse ja panna selles avalduses paika oma eelistused? Või peab esitama iga koha jaoks eraldi avalduse?

Pikamäe: Minu arvates on ühe avalduse esitamine täiesti tavapärane, midagi taunitavat siin kindlasti ei ole. Ka praegu on Tallinna Ringkonnakohtu kohtunikukohtade konkursile laekunud avaldusi, mis on esitatud nii Tallinna Ringkonnakohtu kohtuniku kohale ja kui sinna ei õnnestu, siis Tartu Maakohtu kohtuniku kohale.

Saarmets: Sellega seoses peaks isikul olema teadmine, et konkursid lõpevad umbes ühel ajal. Aga see on korralduse küsimus.

Kõve: Etteteatamise nõue ametist vabastamisel võiks ka seaduses olla. Töölepingu lõppemisest peab ka ju ette teatama. Võib-olla oleks õige standardiseerida, et omal soovil lahkumisest tulebki teatada ette kuus kuud ja lubada siin teatud erandeid.

Pikamäe: Meie ettepanek oli küll eeskätt ajendatud soovist vältida seaduse muutmist, aga kaalume seda. Kohtu esimehed, mis mõtted teil on?

Loide: Mulle meeldib viimane ettepanek, et see võiks olla seadusest tulenev kohustus.

Pappel: Mul tekkis küsimus kohtunikukandidaatide arvu kohta: siit võib lugeda, et „teadmata on, mille alusel on kohtunikukandidaatide kohtade arvuks kunagi määratud 15 ning teadmata on, mille alusel on määratud nende asukohad“. See oli 2003. a, kui määrati kohtunikukandidaatide kohtade arvuks 15. Kas Justiitsministeerium saaks seda kommenteerida olukorras, kus on ette näha, et palju kohtunikke on lühikese aja jooksul pensioneerumas?

Aavik: Praegu Riigikogu menetluses olev kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu loob kohtujuristidele selge võimaluse taotleda piisava staaži korral ettevalmistusteenistusest vabastamisest. Seda arvestades on mõistlik esialgu kohtunikukandidaatide kohtade arv säilitada sellisena, nagu see praegu on ja vaadata, milline saab olema kohtujuristide kandideerimise mõju. Ka kehtiva seaduse kohaselt on kohtujuristil võimalik saada lihtsamalt kohtunikuks, kuid selguse huvides saab see edaspidi ka seadusesse kirjutatud. Kohtunikukandidaadi kohtade jaotus on ühelt poolt natuke regionaalpoliitiline ja teisalt üritatakse ette ennustada vajadust.

Lippus: Kandidaatide paiknemised räägitakse alati kohtu esimeestega läbi; sageli eelarve läbirääkimistel ja vaadates ka seda, kas kohtus on juhendajaid või milline on kohtu esimeeste eelistus. Kuna eelarve on piiratud, peab arvestama sellega, kas kohtu esimees eelistab selgelt kohtujuristi ametikohta, varasemat konsultandi ametikohta või kohtunikukandidaadi kohta. Siin ei ole objektiivseid kriteeriume, vaid need on iga-aastased otsustused, pidades silmas ka eelarvet. Kandidaatide arvu määramisel oleme tõepoolest arvestanud kohtujuristi ametikoha sissetoomist ja seda, et kohtujuristid saaksid võrreldes teiste juristidega hõlpsamini kohtunikuks. Väike number ei näita seda, et me ei näeks vajadust kohtunike järelkasvu järele, aga hetkel on väike arv seotud kohtujuristi ametikoha loomisega.

Lipstok: Küsin ühe täpsustava küsimuse, peegeldades Marko Aaviku ja Kaidi Lippuse juttu: kas ma saan õigesti aru, et kui kohtujuristi võimalus siseneda leebemalt kohtusüsteemi saab seaduseks, on ministeeriumil plaan kohtuniku kandidaaditeenistus kui selline asendada kohtujuristina kohtusüsteemi sisenemisega?

Aavik: Oleme väga ettevaatlikud selliste muudatuste osas, mis kaotavad kohtusüsteemis mingi institutsiooni või asendavad selle täielikult teisega. Seepärast ootaksime ära praeguse eelnõu menetlemise ja vaataksime selle mõju. Praegu säilitaksime me kohtujuristi kõrval ka kohtunikukandidaadi, küll marginaalse võimalusena, aga siiski veel üsna mõnda aega. Samuti soovime säilitada isikutele võimaluse tulla kohtunikuks väljastpoolt kohtusüsteemi, see on võimalik läbi kandidaaditeenistuse. Kandidaaditeenistuse kaotamise üle võib arutleda, kuid hetkel meil selliseid plaane ei ole.

Lapimaa: Selleks, et KHN-l oleks parem ettekujutus, mida kohtunikukandidaat kohtusüsteemis tähendab ning kuidas neid leida ja värvata, märgin, et kohtunikandidaadi palk on märksa väiksem kui kohtujuristi oma ja tema ametiaeg on piiratud kaheaastase ettevalmistusteenistusega ning pärast kohtueksami sooritamist võib ettevalmistusteenistust pikendada kuni kolmeks aastaks, kui isikut ei nimetata kohtunikuks.

Palmiste: Tahaksin tuua näite kohtunike pensioneerumise kohta. Ettepanek nõuda kohtunikult varajast etteteatamist on hea mõte, kuid see tähtaeg, näiteks kuus kuud, tuleks siduda ka avalduse esitamisega. Minu praktikas on kaks sellist näidet, kus kohtunikud teatasid pensionile minekust ette rohkem kui kuus kuud, kuid kaks kuud enne soovitud aega mõtlesid nad ümber. Minul oli aga töö korraldatud. Seega võiks proovida sellise kohustuse seadustamist või vähemalt sidumist avalduse esitamisega.

KHN võtab informatsiooni teadmiseks.

Lahkuvad Marko Pomerants ja Deniss Boroditš.

5. Kvaliteedijuhtimise väljatöötamine kohtusüsteemis. Välise hindamise põhimõtete tutvustus – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Tartu Ringkonnakohus, Kersti Kerstna-Vaks; Justiitsministeerium, Külli Luha

Pikamäe: Kvaliteedijuhtimise väline hindamine on kohtusüsteemi kvaliteedijuhtimise protsessi järjekordne lüli. Enne kvaliteedijuhtimise töögrupi juhile sõna andmist tahan öelda, et materjalidena lisatud eelnõu kavandit ei tule käsitleda kehtiva õiguse muutmise ettepanekuna, vaid töögrupi tööst väljakasvanud ideede põhjal vormistatud eskiisina.

Vaks: Annan sõna kõigepealt Külli Luhale, et nii uued kui vanad KHN-i liikmed saaksid ülevaate tehtud tööst ja hetkeolukorrast.

Luha: Teen ülevaate ajaloost. See sai alguse 2011. a, mil KHN tegi oma 58. istungil 20. mail 2011. a ülesandeks:

1. töötada välja kohtusüsteemi siseauditite läbiviimise metoodika lähtudes õigusemõistmise funktsiooni eripärast ja üldtunnustatud rahvusvahelistest siseauditi standarditest; kaasata õigusemõistmise eelarve reservvahendite arvelt metoodika väljatöötamise sisekontrollisüsteemide ja siseauditi valdkonnas head oskusteavet ja kogemust omav tunnustatud audiitorühing;
2. kohtusüsteemi siseauditite läbiviimise metoodika väljatöötamise osana ning väljatöötatava metoodika sobivuse ja usaldusväarsuse kontrollimiseks viia läbi viidatud audiitorühingu ja vastava kohtu esimehe osalusel nn piloot-siseaudit Viru Maakohtus, sh auditi läbiviijatel arutada piloot-auditi tulemused läbi Viru Maakohtu üldkoguga;
3. esitada kohtusüsteemi siseauditite läbiviimise metoodika koos piloot-siseauditi tulemustega kinnitamiseks KHN-le.

2012. a loobusime rahvusvahelisest audiitorühingu kaasamisest ja kutsusime kokku töörühma, kuhu kuulusid Helve Särgava, Meelis Erik, Liivi Loide, Piia Jaaksoo, Kersti Kerstna-Vaks, tol ajal ka Kaupo

Paal, Tiina Pappel, Villem Lapimaa, Kerdi Raud, Tanel Kask, Airi Mikli – Riigikontrolli kohaliku omavalitsuse auditi osakonna peakontrolör, Karin Karpa – Justiitsministeeriumi siseauditiosakonna juhataja, õigusloome ja arenduse talituse ametnikud Mai Selke, Külli Luha ja Maret Saanküll ning talituse juhataja Kaidi Lippus. Hiljem kaasasime ka Margit Jõgeva ja kohtuhalduse hea tava väljatöötamisel ka Tõnis Piiri ja Hans Moksi. Töörühma nõupidamisel jõudsime ennekõike riigikontrolli ja siseauditi ekspertide hinnangust lähtuvalt järeldusele, et loobume terminist „kohtute siseaudit“, kuna auditeerimine on väga täpselt reguleeritud ning seda saavad läbi viia ainult tunnustatud audiitorid. Selle asemel hakkasime rääkima kontrollimisest ja kohtu hindamisest. Jõudsime selleni, et enne hindamist peavad hindajale ja hinnatavale olema teada kriteeriumid, mida hinnata. Kohtute seaduses ei ole „õigusemõistmise korrakohasuse tagamine“ ja „kohtuniku üle järelevalve teostamine“ sõnastatud nii selgelt ja üheselt arusaadavalt, et neid võiks kohe hindama hakata. Sellest tulenevalt sündisid kohtuhalduse ehk kvaliteedijuhtimise kvaliteedistandardid. Arutelude käigus oleme jõudnud kvaliteedijuhtimise Euroopas tavaks saamas kvaliteedisüsteemideni ja sõnastanud kohtute siseauditi süsteemi kohtute kvaliteedijuhtimise välise hindamisena.

Kerstna-Vaks: Kuna kvaliteedijuhtimise puhul tekib küsimus, kuidas on reguleeritud kvaliteedijuhtimise kindlustamine, on töögrupp välja töötanud vastavad põhimõtted. Töögrupp on seisukohal, et kohtujuhtimise kvaliteedi kindlustamiseks tuleb rakendada kolme liiki tegevusi: kohtu esimehe enesehindamine, kvaliteedijuhtimise väline hindamine ning tagasiside küsimine menetlusosalistelt, avalikkuselt ja kohtusse pöördumatelt. Praegu peatun kvaliteedijuhtimise välisel hindamisel.

Kehtiva kohtute seaduse kohaselt on justiitsministril õigus kontrollida kohtu esimehe tegevust, sh tema tegevust õigusemõistmise korrakohasel tagamisel. Loomulikult on ministril õigus teostada igakülgset järelevalvet tema poolt ametisse nimetatud kohtudirektorite üle. Keskne küsimus on selles, millises ulatuses saab järelevalvet teostada, kas see on piisav ja kas see on piisavalt legitiimne kohtu poolt vaadatuna ehk kas justiitsminister sellise järelevalve käigus ei riku kohtute sõltumatus põhimõtet. Justiitsminister saab kehtiva õiguse kohaselt teostada järelevalvet üksnes kohtu esimeeste tegevuse seaduslikkuse üle. Küll aga saab justiitsminister teostada järelevalvet kohtudirektori tegevuse otstarbekuse üle. Selleks, et järelevalve ulatus oleks piisavalt lai, otsustati teha ettepanek täiendada KHN-i pädevust nii, et KHN saaks täiendada pädevuse kvaliteedijuhtimise välise hindamise osas. See tähendab, et KHN võtaks vastu otsuse, kas ja millises kohtus hindamist läbi viia. Lisaks sellele otsustaks KHN ka hindamise ulatuse: kas teha üleüldine hindamine või ainult piiratud ulatuses hindamine ehk hindamine ainult nendes küsimustes, mis võivad kohtus probleemiks olla. Samuti peaks KHN-i pädevuses olema ettepaneku tegemine hindamist läbiviiva komisjoni koosseisu osas, otsustades kõik kohtunikest liikmed. Komisjoni peaks juhtima kohtunik, eelduslikult kohtujuhtimise kogemusega kohtunik või teises kohtus ametis olev kohtujuht. Ülejäänud kohtunikest liikmete arv peaks sõltuma hindamise ulatusest. Lisaks kaasatakse komisjoni koosseisu ka Riigikohtu ja Justiitsministeeriumi poolt määratud ametnikke.

Selle kontseptsiooni aluseks on *ad hoc* komisjoni idee – igaks juhtumiks moodustatakse eraldi komisjoni. Töögrupp on arvestanud sellega, et iga kord sobivate liikmete otsimine komisjoni on tülikas ja ebaefektiivne. Selleks tehakse ettepanekud komisjoni töös osalemiseks nendele kohtunikele, kes KHN-i arvamusel võiksid selleks tööks sobida, ja kui konkreetne hindamine aset leiab, saab nimekirjast valida sobivad liikmed. Nende arv võiks minu hinnangul olla kümmekond, aga esialgu võib olla ka vähem. Siin tõusetub ka ressursi küsimus – kohtunike arvu ei suurendata ja olemasolevad kohtunikud on oma põhitööga hõivatud ning kui komisjoni töös osalev kohtunik vabastaks selleks ajaks tööks, tekitaks see kohtus pahameelt. Samas tuleb aru saada, et väline hindamine on kõigi huvides. Nendel kaalutlustel pakkusime välja lisatasu maksmise täiendava koormuse hüvitamiseks komisjoni töös osalemise perioodiks. Plaani kohaselt koostab komisjon hindamiskava, millest teavitatakse kohtu esimeest piisavalt vara, vähemalt 30 kalendripäeva ette. Konkreetnes kohtus viibimise aeg ei ole väga pikk. See sõltub hindamise ulatusest, kuid põhiline komisjoni aeg kulub hindamise planeerimisele, hindamiskava koostamisele, andmete analüüsimisele, tulemusraporti koostamisele. Pärast hindamise läbiviimist saab kohtu esimees võimaluse avaldada raporti osas arvamust ja olenevalt tema tagasisidest on komisjonil õigus raportis muudatusi teha, seejuures peab esimehe väidetega mitterõustumist põhjendama. Hindamismaterjalid on konfidentsiaalsed. Hindamisaruannet arutatakse KHN-s. Kui raport kiidetakse KHN-s heaks, on vaja teha ka teatud seiret selle täitmise osas. Selline on töögrupi poolt välja pakutud üks võimalik versioon.

Riigikohtu esimehega arutasime ka võimalust *ad hoc* komisjone mitte luua, kuna see võib tekitada ebaselget praktikat. Kehtiva seaduse kohaselt on võimalik viia kohtunikud üle ametisse Justiitsministeeriumisse. Ei ole veel analüüsitud, kas selleks on vaja ühte, kahte või kolme kohtunikku. Sellise variandi pooltargumentideks on võimalus juurutada ühetaolist praktikat ja teha väiksema ressursikuluga ja intensiivsemat väljaõpet Justiitsministeeriumis olevatele kohtunikele. Kohtunik ei pea ühildama õigusemõistmist hindamiskomisjoni töös osalemisega. Negatiivse aspektina tõusetub küsimus, kas kohtusüsteem võtab paremini vastu põhitööst vabastatud eksperdid, kes töötavad Justiitsministeeriumis. Kardan, et mitte. Kehtiva seaduse järgi on Justiitsministeeriumis töötava kohtuniku teenistussuhe peatatud ja ta allub Justiitsministeeriumile. Tekib küsimus, kas selline kohtunik ikka on piisavalt sõltumatu. Samuti tuleb Justiitsministeeriumis töötavate kohtunike poolt tegemata jäänud töö ikka jagada olemasolevate kohtunike vahel.

Kolmas võimalus on mitte midagi teha, kuna kehtiv seadus annab justiitsministrile pädevuse kohtu esimehe üle järelevalve teostamiseks. Seda pädevust ei ole minu teada viimastel aastatel kasutatud, kui välja jätta ringkonnakohtute töökorralduse analüüs paar aastat tagasi. Minu isiklik arvamus on selline, et minister saab piirduda ainult seaduslikkuse järelevalvega, ta ei tohi sekkuda esimehe tegevuse otstarbekusse. Piir on õrn ja tunnetuslik. Näide: kohtu esimehel on õigus anda käskkirju ja korraldusi, millega kohtunike vahel tööd ümber jagada, samuti on tal menetlustoimingute tegemisega viivitamise korral, kui kohtumenetluse läbiviimine mõistliku aja jooksul ei ole tagatud, õigus anda kohtunikule tähtaegu. Minister saaks kontrollida seda, kas esimees on sellises olukorras reageerinud. Minu hinnangul ei saa aga minister kontrollida seda, kas esimees on ise on mõistlikult reageerinud ehk kontrollida käskkirja sisu. Loomulikult on see vaieldav küsimus. Minu arvates ei saa järelevalve laieneda otstarbekusele. Kui olla seisukohal, et otstarbekuse kontrollimine ei olegi vajalik, ei pea me kehtivat õiguslikku olukorda muutma. Kuid kui soovime, et justiitsminister ei saaks ise otsustada millises kohtus ja kui suures ulatuses ta järelevalvet teostab, on seadust vaja muuta. KHN-ile võib anda pädevuse seoses kohtu valimise ja järelevalve ulatuse määramisega. Aga hindamise viivad läbi Justiitsministeeriumi ametnikud ning sellisel juhul me kohtunike ressursi ei kasuta. Kogu kohtusüsteem peab sellist järelevalvet aga pidama legitiimseks ja mitte rääkima õigusemõistmisesse sekkumisest. Ma ei arva, et need kolm valikut on ainuvõimalikud, valikuid võib olla veel.

Aavik: Intensiivset ja regulaarset järelevalvet kohtute üle me siiani korraliselt teinud ei ole ja leian, et see ei ole ka vajalik. Aeg-ajalt tuleb aga järelevalvet teha. Ka sel aastal on Justiitsministeeriumi siseauditi osakonnal plaanis üks audit kohtusüsteemis. See on Harju Maakohtu projekti audit, millega on juba alustatud. Mis puudutab ministri poolt teostatava järelevalve ulatust, siis olen nõus Kersti Kerstna-Vaksa poolt tõstatatud küsimusega, kas see piir läheb puhtalt seaduslikkuse või otstarbekuse kontrollimisel. Kaldun arvama, et tänases süsteemis peab minister hindama ka otstarbekust, kuna keegi teine seda ei kontrolli ja minister vastutab ühiskonna ees laiemalt õigusemõistmise korrahase toimimise eest esimese ja teise astme kohtutes. Teine võimalus on see, et minister küll vastutab, kuid ta ei tee otstarbekuse üle järelevalvet omal äranägemisel, vaid tugineb mingile objektiivsele sõltumatule organile, mille sõltumatus ja autoriteet on kohtusüsteemi ning ühiskonna poolt aktsepteeritud ja mis vaatab ka otstarbekuse küsimusi. Sellisel juhul konflikti ei teki. Minister saab tugineda sellele, et on olemas selge süsteem, kuidas kohtusüsteemi väliselt hinnatakse; põhjendatud vajaduse korral rakendatakse süsteemi hindamiseks ja sealt tulevaid järeldusi täidetakse, kuid täitevvõimu ja kohtuvõimu sõltumatuse riive konflikte ei teki. Sellepärast on mingisuguse mehhanismi loomine vajalik. Tänane ebaselgus on vaja ära kõrvaldada, kuna täitevvõimul võib ühel hetkel tekkida vajadus anda kohtusüsteemi toimimisele hinnanguid ka otstarbekuse seisukohalt.

Pappel: Ma isiklikult ei toetaks seda, et kohtunikud läheksid komisjoni koosseisus töötamise perioodiks Justiitsministeeriumi alluvusse tööle. 2006. a olin Istanbulis Euroopa Komisjoni eksperdina, kus kohtunikud olid teatud perioodiks lähetatud Justiitsministeeriumi alluvusse just nimelt kontrolli teostamise eesmärgil. Euroopa Komisjon leidis, et see on suur probleem seoses kohtusüsteemi sõltumatusega, kuna kontrolli teostavad Justiitsministeeriumi alluvuses olevad ametnikud, kelle kohtunikuna ametisoleku aeg oli sel perioodil peatatud. Hindamiskomisjon peaks olema sõltumatu. Kohtunikud võiksid seda kontrollifunktsiooni täita oma tööülesannete kõrvalt. Lisatasu maksmine võib aga osutada probleemiks. Ühelt poolt saan lisatasu maksmise vajadusest aru ja toetan seda, aga teisest küljest tekkis mul mõte, et kas komisjoni kuuluvad kohtunikud ei võiks olla kohtujuhid, kellel on juhtimise kogemus ja kes saavad lisatasu täiendavate tööülesannete täitmise eest ning kes on nagunii osaliselt õigusemõistmise funktsioonide täitmisest vabastatud. Võime võtta ka tavakohtunikke, kellel ei ole juhtimisega mingit lähemat kokkupuudet, kuid see eeldaks seda, et nad ei peaks sel perioodil õigusemõistmisega nii intensiivselt tegelema. Kui meil on praegu võimalik vähendada esimeeste

töökoormust 50% võrra, siis komisjoni töös osalemiseks võiks seda lihtsalt veel rohkem vähendada. Kvaliteedijuhtimist võiksid hinnata need kohtunikud, kes on juhtimisega kokku puutunud ja kellel on vastav kogemus.

Kvaliteedi kindlustamiseks mõeldud tegevuste rakendamise seoses tekkis mul veel üks mõte seoses kohtunikega vestlemisega täiskogu ajal. Kui praegu on toodud välja kolm varianti ehk kohtu esimehe enesehindamine, kvaliteedijuhtimise väline hindamine ja tagasiside küsimine menetlusosalistelt, avalikkuselt ja kohtusse pöördumatelt, siis võiks olla ka neljas punkt – tagasiside kohtunikelt ja kohtuametnikelt. Kohtuesimees ei saa tagasisidet ainult enesehindamisest või välisest kontrollist. Seevastu tunnetavad kohtunikud seda, kui efektiivne on olnud juhtimine ja millised on sisemised probleemid.

Saarmets: Eelnõu kavandis on kirjas, et hindamise aruanne ja ettepanekute rakendamise kava ja esitatakse KHN-ile, kuid kas kusagilt tuleb ka kohustus seda täitma hakata?

Luha: Oleme KHN-i pädevust töörühmas arutanud ja leidsime, et see ongi arutelu koht. KHN peaks saama ise oma pädevuse küsimuses sõna sekka öelda. Põhimõtteliselt võiks see aruanne olla KHN-ile esitatud heakskiitmiseks. KHN kiidab heaks ettepanekute täitmise kava, selle täitmist seiratakse ja hiljem esitatakse KHN-ile informatsioon, nii saaks KHN teada, et nende poolt heakskiidetud kava on täidetud.

Lippus: Soovisimegi jätta selle otsustusruumi KHN-ile. Kuna KHN-l on võimalik otsustada hindamise läbiviimine, on tal võimalik otsustada ka hindamise täiendav läbiviimine. Kuna aruanded võivad olla erineva kvaliteediga, siis KHN-l on võimalik ka aruanne täiendamiseks tagasi lükata, et seda järgmisel istungil arutada. KHN-ile on jätetud vabad käed.

Saarmets: Eelnõus on küll sätted, et aruanne esitatakse KHN-ile, aga aruande ja kava täitmise kohustuse ja täitmise tingimuste kohta midagi kirjas ei ole. Kas KHN arutab aruannet ja võib otsustada, et osa sellest aruandest ei ole vaja täita? Või täidetakse aruannet täpselt sellisel kujul nagu see KHN-ile arutamiseks esitati?

Pikamäe: Eelnõu kavandile ei maksa pöörata ülemäära tähelepanu. Täna oleme põhimõtete arutelu staadiumis ja ärme detailidesse läheme.

Kerstna-Vaks: Nõus, et arutame täna vaid kontseptsiooni.

Pikamäe: Täna on meil laual kolm lähenemisnurka. Üks töögrupi eelnõu kavandis kirjeldatud on *ad hoc* loogirühmad, kes käivad kohtuid revideerimas teatud tööplani alusel. Teine variant on see, et tuua teatud hulk kohtunikke haldusülesande täitmiseks Justiitsministeeriumi koosseisu, kus nad mingi perioodi jooksul täidaksid seda rolli, mida täna kehtiv kohtute seadus ministrile paneb. Kolmas variant on esialgu mitte midagi muuta, vaid võtta aluseks kehtiv kohtute seadus, mille rakendamiseks peaks töögrupp välja töötama hea tava, millest Justiitsministeerium saaks järelevalve tegemisel lähtuda. Sellisel juhul tuleks selgeks vaielda ka see piir, mis on seaduslikkuse ja mis otstarbekuse järelevalve ja kas ühte või teist ministeerium tohib või ei tohi teha ehk detailiseerida välise hindamise põhimõtted. Ka siis, kui järelevalve jääks ministrile, võiks KHN kinnitada näiteks mingisuguse plaani, milliseid kohtuid millisel perioodil külastatakse ja pärast peaks KHN arutama ka hindamise tulemusena valmivat raportit. Seega igal juhul laieneks KHN-i pädevus selle idee kohaselt. Võiksime pigem arvamust avaldada selle kohta, millist varianti neist kolmest pooldatakse.

Kõve: Ebamäärane regulatsioon ei oleks vastuvõetav, sellisel kujul seadusemuudatust ei saaks toetada. Mulle jääb praegu arusaamatuks, mida kontrollitakse, kas kohtujuhti või kohtu tegevust. Praegu jääb mulle mulje, et need on sünonüümid. Enne kui ese ei ole paigas, ei saa edasi minna. See küsimus on muidugi seaduse küsimus, kuid mõistlik vahepealne variant oleks hea tava koostamine, mida minister saaks järgida.

Pikamäe: Ma ise olen sama meelt.

Aavik: Kui tava väljatöötamine on variant, siis minu isiklik seisukoht on see, et kohtujuhtimine on eripärane juhtimine, aga see on siiski asutuse juhtimine ja see ei saa olla väljaspool otstarbekuse kontrolli. Olen nõus, et kohtuniku otsused asja menetlemisel võivad olla väljaspool otstarbekuse

kontrolli. Kui see töörühm ja KHN jõuab arusaamisele, et minister otstarbekust kontrollida ei saa, siis tekib mul küsimus, kes seda teha saab. Keegi peab see olema. Minister ei saa öelda, et ta saab ainult formaalselt vaadata seaduslikkust. Temalt küsitakse üldist hinnangut selle kohta, kas süsteem toimib või mitte. Ka kohtusüsteemi strateegiline juhtimine on suunatud sellele, et kohtusüsteem toimiks juhtimise mõttes otstarbekalt. Sellepärast on imelik öelda, et järelevalves ei pea otstarbekuse küsimust arvestama. Aga ma olen seda meelt, et tegemist on väga delikaatse teemaga ja ma ise leian, et kui keegi otstarbekust hindab, võiks see olla sõltumatu organ.

Pilving: Muidugi oleks hea, kui hinnataks võimalikult palju ja sõltumatult, aga kas praegu siis esimehed teevad nii ebaotstarbekaid otsuseid, et selle kontrollimisele tuleb nii palju kohtuniku ajalast ja rahalist ressursi suunata. Kasutaks seda rahalist ressursi otstarbekamalt kohtu töötajate palkade tõstmiseks. Kui üldse, siis pigem püüaks integreerida seda hindamist olemasoleva järelevalvega. Kui nendes aruannetes, mida esimehed peavad nagunii KHN-le esitama, jääb midagi arusaamatuks, on KHN-l võimalik paluda neid täiendada. Arvan, et Justiitsministeeriumi käes on siiski rahakott ja tal on võimalik anda suuniseid selle kohta, kuidas seda raha kulutada. Kindlasti on Justiitsministeeriumil võimalik ka oma arvamust avaldada, mis võiks ühes või teises kohtus teisiti olla, kuid see ei pea lõppema ministri ettekirjutusega. Siin saab sekkuda KHN, kui kohtu esimehele on vaja tugevamat survet avaldada. Minu arvamus on pigem sarnane selle viimase laual oleva variandiga. Kokkuvõttes, mitte et see teema oleks kuidagi vähetähtis, aga oluline on mitte ülemäära ressursi kulutada.

Kiidjärv: Küsimuseks on see, kuidas teostada kontrolli kohtu esimehe tegevuse üle. On alati probleemiks olnud, kuidas see konkreetselt käima peaks. Ma ei ole kindel, kas praegu on hädavajalik *ad hoc* komisjoni moodustamine, mis tõstab jällegi kolleegide töökoormust. Tagasiside kohtu esimehe tööle peaks jõudma kohtu esimehena kohtuametnikelt ja kohtunikelt ning läbi aruannete tuleb tagasiside esimehele ka KHN-ilt. Kui meil on neli maakohut ja kindel arv kohtumaja juhte, siis tekib tunne, et ühed kohtujuhid kontrollivad teiste kohtujuhtide tööd, näiteks Tartu Maakohu juhid kontrollivad Harju Maakohu juhtide tööd, Harju omad Viru Maakohu juhtide tööd ehk tekib selline sisering. Kuigi Riigikohtu ja Justiitsministeeriumi ametnikud on kaasatud, tundub kõik see kokku siiski ülepakutud. Tagasiside kohtu esimehe tööle tuleb kohtunikelt ja kohtuametnikelt. Küsimus on see, kuidas see tagasiside kohtu esimehele edastada. Mina küll praegu ei julgeks öelda, et *ad hoc* komisjoni loomise variant või kohtunike toomine Justiitsministeeriumisse oleks õige. Toetan Villu Kõve ja Ivo Pilvingut, et pigem jääda kolmanda variandi juurde ja panna kirja kriteeriumid, kuidas esimeest kontrollida.

Pilving: Olen kunagi kirjutanud kontrollikojast, kui olid kontseptsioonid kohtusüsteemi enesekorraldusele üleviimisest ja just selles kontekstis oli tehtud ettepanek, et kui Justiitsministeerium enam kohtuid ei halda, siis miski peaks seda tasakaalustama. Aga praegu, kus Justiitsministeeriumil on olemas hoovad, kas ei teki oht, et kaheüsteemne haldus muutub kolmelüliliseks ja vastutus hajub veelgi enam? Näiteks saaks esimees viidata sellele, et talle andis ühelt poolt soovitusi KHN või minister ja teiselt poolt hindamise töögrupp. Kas ei ole ohtu, et lõpptulemusena ei vastuta kohtu esimees üldse millegi eest, kuna kõik teised teevad otstarbekuse otsused tema eest ära?

Saarmets: *Ad hoc* komisjoni osas peaksime silmas pidama seda, et kuidas me hindame esimehe head tööd või mingite protsesside puudulikkust. See peab baseeruma üsna ulatuslikul teadmisel ja kogemusel. Kui komisjonis on iga kord värsked inimesed, kes ei ole kohtu juhtimisega kokku puutunud, siis kas nad peaksid mingi perioodi jooksul oskama teha kõige õigemaid ja paremaid ettepanekud? Peab teadma, et kohtu esimehe töös on teatud raamid, milles ta tegutseda saab. Oleks parem, kui oleks olemas mingi järjepidev teadmine. Ei ole väga vahet, kas see on esimene või kolmas variant. Olgu see kohtunik või Justiitsministeeriumi või Riigikohtu ametnik, sõltumatus küsimus tõusetuks mõlemal juhul.

Lapimaa: Me arutame täna KHN-i tellimust. Projekti on algatanud KHN, kes on töörühmale pannud kohustuse see süsteem välja töötada. Töögrupi töö on kohtujuhtide jaoks olnud väga kasulik. Oleme lahti mõtestanud, mida tähendab kohtujuhtimine. Oleme hakanud praktikas rakendama kohtujuhtimise ja kohtuhaldamise hea tava teatud osasid, näiteks eelarvemenetluses. Meie kooskäimine ja arutamine on andnud tulemusi. Arutelu tulemus ei peagi kujunema kohe seaduse eelnõuks. Justiitsministeerium haldab ja kontrollib kohtuid edasi ning Justiitsministeeriumi kontrolli piirid paneme paika töö käigus.

Kikerpill: Ma ei toeta samuti komisjoni loomist. Minu arust on Justiitsministeerium oma tööga hästi hakkama saanud. Usun, et ministril on õigusemõistmisest hea ülevaade. Esimehena arvan, et võin

ministri või tema esindajaga rääkida kõikidel teemadel. Ma mõistan, kui on probleeme. Kui ma seda ei suuda, siis ma juhiks ei sobi. Esimees peab olema selline inimene, kes on selliseks tööks valmis. Komisjonides osalemise asemel on vaja, et tavalised kohtunikud teeksid oma igapäevatööd ehk mõistaksid õigust. Kohtunike ressursid on niigi väike.

Loide: Mul ei ole Villem Lapimaale midagi lisada.

Parrest: Õiguskantsleril puudub selles küsimuses seisukoht, kuna seda peaks otsustama kohtusüsteem ise, kuid meil on siiski kaks märkust. Esiteks, kui otsustada moodustada eraldi komisjon, võiks mõelda pensioneerunud kohtunike kaasamise peale. Teiseks, edastatud materjalides märgiti, et hindamisraportid on asutusesiseks kasutamiseks, kuid juhin tähelepanu, et avaliku teabe seadus keelab siseauditi tulemusi asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks tunnistada.

Kerstna-Vaks: Palun KHN-il teha täna otsustus, et me ei peaks selle küsimuse juurde tagasi tulema. Igal juhul on töögrupp saanud välise hindamise kontseptsiooniga tegeledes väärtusliku kogemuse ja tegeleksime edasi menetluse juhtimise hea tavaga. Ärge kohustage meid tegelema asjaga, mille kohta kõik küsivad hiljem, milleks seda vaja. Palun KHN-l võtta vastu otsus.

Pikamäe: Kõige rohkem kalduetakse kolmanda variandi poole, et ei ole vaja eraldi *ad hoc* töörühma, vaid Justiitsministeerium võiks seda ülesannet täita kehtiva kohtute seaduse alusel, mis ütleb, et justiitsminister teostab kohtu esimeeste ja kohtu direktorite üle järelevalvet. Selle sama järelevalve raames võiks anda hinnangu konkreetse kohtu tegevusele. Ükskõik, kuidas me seda nimetame – väliseks kvaliteedihindamiseks, järelevalveks, auditiks – on see taandatud kohtu tegevuse juhtimisele kohtu esimehe poolt ehk kas tööprotsessid on korraldatud nii, et saab rääkida kohtu korrakohasest juhtimisest. Jätkame kehtiva regulatsiooniga. Kohtute seadus ei vaja muutmist selleks, et KHN võiks arutada seda aruannet, mis valmib edaspidi ministri poolt teostatava järelevalve tulemusena. Seadusesse kirjapanemata KHN-i informeerimiskohustus, et KHN näeks, millised on konkreetsed tulemused, puudujäägid ja ettepanekud nende kõrvaldamised, on iseenesest mõistetav. Minu isiklik seisukoht on see, et Justiitsministeeriumi õigusloome ja arenduse talituses võiks küll töötada rohkem kohtunikke. Aga mõenan, et õigusemõistmise ressursi on vähe ja iga õigusemõistja on arvel. Laiemalt seonduv aga see küsimus asenduskohtuniku instituudiga ja peaks mõtlema, kuidas pikemaid kohtunike äraolekuid kohtutes katta. Olen aga seda meelt, et Justiitsministeeriumi teenistuses olevad ametnikud tulevad järelevalvega toime. Kas võime sellise tõdemusega päevakorrapunkti resümeeerida?

Kerstna-Vaks: Mind selline konsensuslik otsus rahuldaks.

Aavik: Täpsustan, et me kõik ühtmoodi aru saaksime – ministeerium saab sellest aru nii, et järelevalve laieneb ka sellele, kuidas on kohtus protsessid kujundatud ehk ka otstarbekusele.

Kerstna-Vaks. Selles osas olen mina eriarvamusel.

Pikamäe: Detailid lookuvad mingil määral paika praktika käigus.

Aavik: Sel aastal tööplaanis oleva auditi puhul vaatame igal juhul otstarbekust ehk seda, kas Harju Maakohus on lisaraha saamisel tööprotsesse kujundanud otstarbekalt. Meil ei ole selles kahtlust, aga tahame sellele auditimetoodikast lähtuvat kinnitust saada.

Pikamäe: Tulete selle aruandega järgmine kord KHN-i, siis arutame ja vaatame, kas KHN-i liikmete arvates on lubatud piir ületatud. Praegu ei ole mõtet kulutada sellele rohkem töögrupi aega. Tuleb asuda praktilisele tegudele ja tagasiside korral seda hinnata. Aga Kersti Kerstna-Vaks soovis rääkida veel veidi menetluse juhtimisest.

Kerstna-Vaks: KHN ei ole meilt ära võtnud ülesannet tegeleda menetluse juhtimise küsimustega ning advokatuur ja prokuratuur on andnud selge signaali, et nad on sellest teemast huvitatud. 27.–28. märtsil 2014. a arutab töörühm esmakordselt menetluse juhtimise kvaliteedistandardeid.

Lisaks on mul KHN-ile edasi anda informatsioon, et Justiitsministeerium on sõlminud kokkuleppe, mis puudutab osalemist rahvusvahelises projektis eesmärgiga koostada menetluse ohjamise käsiraamat. Kuna oleme algusest peale huvitunud selle valdkonna rahvusvahelisest praktikast, siis selles projektis

osalemine annaks meile hea ülevaate. Eestile see otseseid kulusid kaasa ei too. Kas KHN-il on midagi selle vastu, et Eesti sellises rahvusvahelises projektis osaleb?

Ligi: Räägin lühidalt ka projekti eelarvest. Projekti kogueelarve on 500 000 eurot, millest 50 000 eurot on mõeldud Eestile, et ametnikud ministeeriumist või kohtutest saaksid tegeleda menetluse ohjamise probleemi analüüsimise ja käsiraamatu kokkupanekuga. Projektis osalevad veel Lappeenranta, Utrechti ja Brescia ülikool ning Itaalia Kohtusüsteemide uurimiskeskus. Projektis osalemine on suurepärase võimaluse sümbioosiks, kuna saame kasutada nende inimeste teadmist ja kogemust kvaliteedijuhtimise töörühma jaoks, et analüüsida Eesti probleeme ja nendele lahendusi pakkuda.

Luiga: Toetan seda mõtet. Advokaatide tagasisidest selgus, et advokaatide hulgas peetakse kõige suuremaks probleemiks kohtuistungit ja protsessi juhtimise küsimust. See on eri piirkondades väga erinev ja puudub ühtne standard. Meil on huvi võimalusel ka oma ressursidega selles projektis osaleda.

Pikamäe: Ühesõnaga, toetame ideed ja keegi vastu ei ole. Soovin edu projektiga tegelemisel.

Otsus: KHN võtab informatsiooni teadmiseks ja soovib anda hinnanguid kohtute kvaliteedijuhtimise põhimõtete rakendamisele kehtiva kohtute seaduse alusel kohtu esimehe ja direktori üle justiitsministri poolt teostatava järelevalve raames ning informeerida järelevalve tulemustest kohtute haldamise nõukoda. KHN toetab Eesti osalemist väliskoostöö projektis kohtumenetluse ohjamise käsiraamatu väljatöötamiseks.

Saabub Andra Pärsimägi.

6. Ülevaade kohtusüsteemi puudutavatest 2015-2018. a riigieelarve strateegia taotlustest – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Justiitsministeerium, Marko Aavik

Aavik: Räägin kahest kohtute eelarvega seotud küsimusest. Esiteks võeti veidi aega tagasi vastu uus riigieelarve seadus, mis tõi kohtute eelarve menetluse protsessi teatud erisusi, puudutades otseselt ka KHN-i. Ei ole välistatud, et eelarveprotsessiga seoses tuleb korraldada üks või kaks erakorralist KHN-i istungit, sõltuvalt sellest, milline on üldine riigieelarve menetlemise ajakava. Uue riigieelarve seaduse § 35 reguleerib seda, kuidas Rahandusministeerium eelarvet kokku paneb. Rahandusministeerium kogub kõikidelt ministeeriumidelt oma vastutusala eelarvetaotlused ja paneb selle põhjal kokku üldise riigieelarve. Kord, kuidas Justiitsministeerium esitab Rahandusministeeriumile oma vastutusala taotluse, on muutunud. Justiitsministeerium peab taotluse juurde lisama ka KHN-i arvamuse esimese ja teise astme kohtutele planeeritud vahendite vastavuse kohta kohtute aastaelarve kujundamise põhimõtetele. Ajakava ei ole kindlates raamides ja sõltub muu hulgas ka sellest, kas on valimiste periood või mitte. Tavapäraselt esitatakse hiliskevadel või suve algul. § 37 reguleerib Rahandusministeeriumi poolt eelarve kokkupanemist, mis esitatakse Vabariigi Valitsusele. Juhul, kui eelarvemahtude osas on tehtud muudatusi või mingid vahendid on välja jäetud, tuleb selle kohta samuti esitada KHN-i arvamus. Ma ei ole küll praktikat jälginud, aga eeldan, et muudatusi on, kuna Rahandusministeerium ei pruugi kõiki Justiitsministeeriumi ettepanekuid aktsepteerida. See tähendab, et kui Vabariigi Valitsus hakkab arutama Rahandusministeeriumi esitatud koondeelarvet, peab KHN tõenäoliselt uuesti kogunema ja arvamust avaldama. See on kõige keerulisem aeg, kuna see peaks toimuma augustis arvestades, et Vabariigi Valitsus alustab eelarve aruteluga tavaliselt septembris, kuid see võib ka aastati erineda. Üritame võimalusel planeerida nii, et saaksime seda arutada sügisel KHN-i korralisel istungil, kuid suure tõenäosusega on vaja korraldada varem üks KHN-i erakorraline istung.

Teiseks räägin riigieelarve strateegia planeerimisest. Alates 2015. a pannakse nelja aasta eelarve strateegia kokku eelneva aasta alguses. Esitasime selle aasta alguses oma nägemuse kohtusüsteemi aastate 2015–2019 eelarve osas. Meie esitatavad lisataotlused 2015. a eelarvestrateegiaks on järgmised:

- Harju Maakohtu uue kohtumaja ehitamine: summat veel ei tea;
- õigusemõistmise tõhustamise projekti laiendamine nendes kohtutes, mis täna ei ole projektiga veel hõlmatud (Pärnu Maakohus, Viru Maakohus, Tallinna Ringkonnakohus, Tallinna Halduskohus); ; tegemist on Justiitsministeeriumi esimese eelarveprioriteediga;

- lisaraha kolmandate isikute kulude katmiseks, et me ei peaks katma neid muude kulude, näiteks palgafondi, arvelt.

Mis puudutab üldist kohtuametnike palgatõusu võimaliku elukalliduse kompenseerimiseks, siis ministri seisukoht on, et selleks eraldi taotlust ei esitata. Vabariigi Valitsuse väljakujunenud praktika on selline, et kogu riigisektorit tuleb kohelda ühtmoodi. Kui otsustatakse, et toimub üldine palgatõus, siis tehakse seda kõikides ametnikegruppides, kuid üksikute gruppide jaoks palgatõusu ei taotleta.

Pappel: Kas kohtujuristide projekt jätkub nendes kohtutes, kus see on käivitatud n-ö pooles mahus ehk Tartu kohtutes?

Aavik: Vastus küsimusele, kas meil on plaanis taotleda lisaraha selleks, et Tartu piirkonna kohtud saaksid sama palju kohtujuriste nagu Harju Maakohus, on jah. Eelarvestraategias oleme selle esialgselt planeerinud 2016. a, et taotleda lisaraha võimalikult realistlikult. 2015. a üritame taotleda lisaraha selleks, et laiendada projekti nendes kohtutesse, kes ei ole sellega üldse hõlmatud, ja 2016. a taotleda lisaraha Tartu kohtute samale tasemel töstmiseks Harju Maakohutuga. Seda, kuidas me täpselt raha jaotama hakkame, arutame eraldi KHN-i istungil. See ei tähenda aga seda, et me ei võiks KHN-is ja kohtute esimeestega peetavate arutelude tulemusena jõuda järeldusele, et me seda 1,8 miljonit eurot, kui me selle saame, kohtusüsteemis kuidagi teisiti ei jaga. Rõhutan, et meie plaan raha küsida ei tähenda seda, et me raha ka sellises summas saame, kuid terves ministriumis on see prioriteet number üks.

Saarmets: Kas 1,8 miljoni euro taotlemine 2015. a nende kohtute jaoks, kus õigusemõistmise projekt ei ole veel rakendunud, tähendaks see järgmisel aastal sellise olukorra saavutamist, nagu praegu on Tartu piirkonna kohtutes, või sellise olukorra saavutamist, nagu praegu on Harjus Maakohutus?

Moks: Eesmärk on saavutada sama tase, mis on Harju Maakohutus. Tartu kohtud said sel aastal iga kohtuniku kohta ühe abilise, lihtsalt osad neist on juristid, osad konsultandid. Edasi läheme sinna, kus ootused on kõige suuremad ja pärast seda tegeleme Tartuga.

Aavik. Taotleme raha ikka täismahus, aga ei pruugi kõike saada.

Saarmets: Ühesõnaga, kui taotlused rahuldatakse, on Tallinna, Viru ja Pärnu piirkond samal tasemel?

Aavik: Jah.

Pikamäe: Uue riigieelarve seaduse puhul on oluline see, et KHN roll suureneb. KHN-i ärakuulamine on kehtestatud seadusega, mis tähendab, et meie senine töögraafik mõnevõrra muutub. Aga me ei välista seda, et me korraldame nendes üksikküsimustes elektroonilise KHN-i istungi.

KHN võtab informatsiooni teadmiseks.

7. Ülevaade tõhusama õigusemõistmise projektist – KS § 41 lg 3 p 4 alusel –Tanel Saar, Liivi Loide, Kersti Kerstna-Vaks

Pikamäe: Harju Maakohu esimees Helve Särkava palus end vabandada tervislikel põhjustel. Kas kohtu esimehed soovivad saadetud materjalidele midagi lisada?

Loide: Materjalides on kirjas, et kohtujuristide konkursid käivad, kuid tänaseks on meil juba esimesed kohtujuristid töö. Pinged on jätkuvalt õhus. Ametnike hulgas on tõstatatud küsimus, et miks on meil olukord niisugune ja mitte selline nagu Harju Maakohutus. On selge, et uue ametnikegrupi loomine kohtusse tekitab ikka teatud pingeid. Samuti on konsultantide ja kohtujuristide töö eristamine mõnevõrra keeruline, kuid me tegeleme sellega. Arvulisi tulemusi on vara oodata, kuna täiendav personal on tööalates 3. märtsist.

Saar: Ka meie oleme tegelema selle probleemi lahendamise, et me ei ole samas situatsioonis nagu Harju Maakohus. Siiski on Tartu Halduskohus heas positsioonis, kuna meil on konsultantide ja kohtujuristide arv alates aprillikuust võrdne. Läbirääkimiste tulemusel jõudsimme sellisele kompromissile, et moodustatakse grupid kahest kohtunikust, ühest konsultandist ja ühest juristist, kes peaksid omavahel tööd jagama nii, et oleks tagatud sissetulekute erinevusest tingitud tööjaotus ja et

konsultandid teeksid ikkagi juristi, mitte sekretäri tööd. Kuidas see tegelikkuses toimima hakkab, on täna veel vara öelda.

Vaks: Meie oleme samuti tegelenud personaliprobleemidega. Tartu Ringkonnakohtus on konkursid edukalt läbitud, viimased kohtujuristid asuvad tööle 24. märtsist. Tartu Ringkonnakohtu eripära on suur haldusosakond. Meie piloodi esimeseks osaks on olnud haldusosakonna töö ümberkorraldamine, mis päädis sellega, et direktor lahkus 1. märtsil töölt. Samuti tuleb aprillis uus personalijuht. Seega on meie probleemid olnud veidi teist laadi.

Kiidjärv: Küsimus ei ole konsultandi ja kohtujuristi, vaid kohtunike endi arusaamises. Praegu on ebavõrdne olukord, kus ühel kohtunikul on konsultant ja teisel kohtujurist, aga kohtunikud esitavad neile ühesuguseid nõudmisi. See on valupunkt. Konkursside käigus sõlmiti kokkulepe, et see kohtunik, kelle konsultant saab kohtujuristik, saab edasi töötada oma kohtujuristiga, kuid vaatama sellele jagati kohtujuriste ümber. Õhus on pinged, kuid sellist asjade käiku ei saanud ka ette näha.

Loide: Märgin, et pinged on teatud kohtunikegrupi sees. Ka Tartu Maakohtus kaaluti Tartu Halduskohtuga sarnast varianti, et moodustada töögrupid, kus kahel kohtunikul on kahepeale üks kohtujurist ja üks konsultant, aga teatud kohtunikud sellist lahendust ei soovinud.

Aavik: Reaalsus on see, et taotlesime Tartu kohtutele raha 2 miljonit eurot, kuid seda me ei saanud.. Minister leidis haldusala arvelt 1,1 miljonit eurot ehk andsime endast parima.

KHN võtab informatsiooni teadmiseks.

Päevakorrapunkti 9 arutatakse enne päevakorrapunkti 8, kuna istungi ajakavast ollakse ees ja päevakorrapunkti 8 ettekandja ei ole veel saabunud.

9. Nõusoleku andmine justiitsministri määruse „Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel“ muutmiseks eesmärgiga viia Viru Maakohtu vaba kohtuniku ametikoht üle Tallinna Ringkonnakohtusse – KS § 41 lg 1 p 4 alusel – Justiitsministeerium, Kaidi Lippus

Lippus: Statistikast tulnud signaalide ja Tallinna Ringkonnakohtu esimehe ja tsiviilkolleegiumi esimehe pöördumisest tulenevalt otsisime lahendust Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi väga suurele töökoormusele. Analüüsisime ka Harju Maakohtu tõhusama õigusemõistmise projekti mõjusid Tallinna Ringkonnakohtule ja kõikide kohtute töökoormust. Analüüsi tulemus näitas, et Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi töökoormus on olulisel määral tõusnud. Me ei leidnud alust ettepanekuks jaotada ümber sisemist ressursi kolleegiumide vahel, mistõttu sai selgeks vajadus ühe koha Tallinna Ringkonnakohtusse juurdeloomiseks. Kuivõrd me kohtunike ametikohti juurde ei loo, siis analüüsisime teiste kohtute töökoormust ja täitmata kohtuniku ametikohti. Analüüsist nähtub, et Pärnu ja Viru Maakohtus oli tsiviilasjade lahendamisel töökoormus väiksem kui Harju ja Tartu Maakohtus. Kuna Pärnu Maakohtus oli tsiviilasjade läbivaatamise aeg pikenenud olukorras, kus kõik kohtuniku ametikohad on täidetud, ei soovinud me teha ettepanekut tuua koht üle Pärnu Maakohtust, kus on ka kõik kohad täidetud, kuigi teatud protseduuriga koha ületoomine iseenesest võimalik. Viru Maakohtus on aga pikema aja jooksul olnud täitmata ametikohti ning kohtunike töökoormus sissetulevate asjade arvu põhjal on aastate jooksul langenud. Analüüsi ette valmistades konsulteerisime loomulikult Viru Maakohtu esimehega ja enne analüüsi tulemuste tutvustamist ka Tallinna Ringkonnakohtu esimehega, samuti rääkisime Viru Maakohtu esimehega läbi analüüsi järeldused ja kohendasime neid. Ettepanekule tõsta täitmata kohtuniku ametikoht Viru Maakohtust Tallinna Ringkonnakohtusse oleme saanud nii Viru Maakohtu esimehe kui ka Viru Maakohtu üldkogu nõusoleku ja selliste arengutega on nõus ka Tallinna Ringkonnakohtu esimees.

Saarmets: Ettepanek on igati positiivne, aga kas analüüsis on arvestatud ka sellega, et Tallinna Ringkonnakohtu sees on toimunud kohtunikukohtade ümberjagamine ehk halduskolleegiumist on üks koht läinud tsiviilkolleegiumisse ja üks koht kriminaalkolleegiumisse?

Lippus: Statistiliselt on loomulikult arvestatud kolleegiumides läbivaadatud asjade arvu, arvestades samal ajal kolleegiumides ametis olevate kohtunike arvu. Oleme nendest arengutest teadlikud, kuidas

kohtunikke kolleegiumide vahel jaotatakse ja toetame tsiviilkolleegiumisse ühe täiendava kohtunikukoha loomist.

Pikamäe: Kohtunikukoha kuuluvuse otsustab kokkuvõttes ringkonnakohtu üldkogu.

Pilving: Tsiviilkolleegiumi töökoormusele andis olulise tõuke Harju Maakohus, kuid kas tsiviilkolleegiumi koormus jääbki niisuguseks või langeb ta millalgi senisele tasemele tagasi?

Lippus: Kui esimese astme kohus hakkab kohtuasju kiiremini läbi vaatama, siis on teise astme kohtu töökoormuse ajutine kasv täiesti normaalne.

Aavik: Harju Maakohus ei plaani tõhususes järgi anda. Aasta jooksul vaadataksegi rohkem asju läbi kui varem, mis toob paratamatult kaasa selle, et teise astmesse jõuabki rohkem asju.

Pilving: Kas Harju Maakohtu kõrgeenenud tõhususe tõttu on hakatud rohkem Harju Maakohtusse pöörduma?

Aavik: Need ei ole omavahel seotud, aga sissetulevate tsiviilasjade arv on minu teada kasvanud.

Pilving: Seega ei ole hirmu, et kui me praegu suurendame kohtunike arvu Tallinn Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumis, võib ühel hetkel neil väheks jääda?

Lippus: Seda hirmu meil ei ole. Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumis oli juba ees väga palju vanu menetlusi ning Harju Maakohtu tõhusama õigusemõistmise projekt tõi asju veelgi juurde. Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi suur töökoormus ja vajadus saada kvaliteetsema töö tegemiseks rohkem aega on olnud jutuks aastaid. Kui mõnes kolleegiumis peaks tõepoolest alakoormus tekkima, on näiteks võimalik jätta täitmata need kohtunikukohad, mis vabanevad kohtunike lahkumisel süsteemist. Oleme viimastel aastatel olnud kohtunikukohtade ümberjagamisel paindlikud.

Luha: Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumisse kohtunikukoha toomisel ei ole tööpuuduse hirmu, kuna tõhusama õigusemõistmise projekti on kavas laiendada ka Pärnu Maakohtusse, mis omakorda töökoormust tõstab.

Pappel: Näen samuti probleemi seoses tööjaotusega ja kohtunike arvuga ringkonnakohtute kolleegiumides. Kui kohtunikukohtade jaotus kolleegiumide vahel on kohtu üldkogu otsustada, siis kas ei või kunagi tekkida olukorda, kus näiteks halduskolleegiumi koormus ületab tsiviilkolleegiumi koormuse, kuid halduskolleegiumi ettepanek tuua kohtunikukoht mõnest teisest kolleegiumist üle nende kolleegiumisse hääletatakse maha seetõttu, et nad on arvulises vähemuses? Kas sellise otsuse langetamisel ei peaks KHN kaasa rääkima või jääbki see ainult ringkonnakohtute üldkogude otsustada?

Pikamäe: See ei ole tegelikult selle päevakorrapunkti küsimus. Lähtuda tuleb põhimõttest, et kohus on tervik ja kohtu üldkogu käitub mõistlikult. Tallinna Ringkonnakohtu kogemus näitab, et ei tsiviilkolleegium ega halduskolleegium ei ole keeldunud vajaduse korral kohta loovutamast. Kui kolleegiumide töökoormus muutub, peab üldkogu käituma mõistlikult ja otsustama ümberjagamise. Kohtute töökorralduse enesekorralduslikesse küsimustesse ei peaks keegi teine sekkuma. Kui seda tehakse ebamõistlikult ja sellega kaasnevad tagajärjed, vastutab kohtu esimees, kes peab kokkuvõttes tagama, et kolleegiumide erinevat töökoormust adekvaatselt arvesse võetakse.

Kiidjärv: Minu küsimus ei puuduta ka otseselt päevakorrapunkti, kuid kas tõhusama õigusemõistmise projekt Tartus ei või järgmisel aastal tekitada sama probleemi Tartu Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumis ehk vajadust ühe lisakoha järele, kuna juba praegu on teada tsiviilkolleegiumi suur töökoormus?

Aavik: Mõtlesime selle küsimuse peale pidades Kersti Kerstna-Vaksaga läbirääkimisi Tartu Ringkonnakohtu eesmärkide üle seoses lisaraha saamisega. Kokkulepitud eesmärgid arvestavad sellega, et Tartu Ringkonnakohtu töökoormus kasvab märkimisväärselt.

Vaks: Meil ei ole sellist olukorda nagu Tallinna piirkonnas, kus Harju Maakohus sai kohtujuriste, kuid Tallinna Ringkonnakohus mitte. Meie oleme kohtujuriste saanud. Kuid Tartu Ringkonnakohtu tsiviilkolleegium on ülekoormatud. Probleem tuleb ka sellest, et kunagi pole ringkonnakohtu

esimeheks olnud tsiviilkolleegiumi kohtunik. Ma ei välista, et meil võib olla vaja tulla selle probleemi juurde tagasi sügisel.

Aavik: Meenutuseks, et Tartu Ringkonnakohtus sai ühe koha Tallinna Ringkonnakohtult eelmisel aastal. Seega on Tartu Ringkonnakohtu olukord veidi teine, nii kohtujuristide tõttu kui ka seepärast, et Tartu Ringkonnakohtus sai ühe koha.

Vaks: Meie töökoormusele annab suure osakaalu ka Viru Maakohus. Ilmselt sellises mahus meie töökoormus suurenedagi ei saa, aga üritame seda prognoosida siis, kui meie analüütik on töösse sisse elanud.

Pikamäe: Anname sõna ka Viru Maakohtu esimehele Anne Palmistele.

Palmiste: Kinnitan eelpool öeldut, et toimus ministriga kohtumine. Kohtumiseks oli koostatud analüüs, milles olid mõned ebatäpsused, kuid pärast nendele viitamist said need parandatud. Praegune analüüs vastab tegelikkusele.

Pikamäe: Tallinna Ringkonnakohtu esimeest Urmas Reinolat meil täna ei ole ja seega me tema arvamust ära kuulata ei saa. Töökoormuse kasv võib üks kord jõuda ka Riigikohtuni. Eelmisel aastal oli meil tsiviil- ja kriminaalkolleegiumi koormus võrdne, kuid ei saa välistada, et ka meie peame millalgi hakkama arutama mõne koha üleviimist ühest kolleegiumist teise.

Viiakse läbi hääletus nõusoleku andmiseks justiitsministri määruse „Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel“ muutmiseks.

Poolt: 9

Vastu: 0

Erapooletud: 0

Otsus: KHN annab nõusoleku justiitsministri määruse „Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kohtunike arv ja jagunemine kohtumajade vahel“ muutmiseks.

Lahkub Norman Aas.

8. Digitaalse kohtutoimiku projekti tutvustus; KIS II projekti vahekokkuvõte – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Justiitsministeerium, Rasmus Karja, Timo Ligi; Registrate ja Infosüsteemide Keskus, Evar Sõmer

Karja: Kohtute IKT ühe eesmärgina on sätestatud üleminek paberivabale menetlusele. Selle vältimatuks eelduseks on see, et kõik pabertoimikusse kuuluvad dokumendid – nii KIS-s registreeritud elektroonilised dokumendid, paberil esitatud dokumendid kui ka muud dokumendid – oleksid elektrooniliselt ühtse kogumina kättesaadavad ning neid oleks analoogselt pabertoimikuga mugav sirvida. Samuti peab olema olema paberivaba kohtumenetlust toetav regulatsioon. Nende eelduste realiseerimiseks alustasime eelmise aasta lõpus digitoimiku projektiga. Oleme hetkel faasis, kus koos käib töörühm, kuhu kuuluvad esimese ja teise astme kohtute kõigi menetlusliikide kohtunikud ja advokatuuri esindajad, samuti on plaanis kutsuda töörühma prokuratuuri esindajad. Töörühma töö tulemusena on valminud digitoimiku lähteülesanne, mille alusel alustas RIK Hankemenetlusega. Loodame rahvusvahelise hanke välja kuulutada märtsi lõpuks.

Digitoimiku visioonist rääkides saab digitoimiku probleemid jagada sisuliselt kaheks. Esmalt peab digitoimik olema visuaalselt nauditav. Pabertoimiku sirvimisvõimalustega võrreldes järeleandmisi olla ei tohi. Meie eesmärgiks on see, et digitoimiku disain toetaks digitaalse materjaliga töötamist ja et seda oleks võimalik teha kiiremini kui pabertoimikuga. Teiseks ei saa digitoimik jääda vaid pabertoimiku tasandile ja piirduda ainult info hankimisega, kuna digitaalne suhtlus võimaldab rohkem funktsionaalsusi. Seetõttu peab digitoimik kohtumenetlust rohkem toetama ehk aitama oma funktsionaalsuste abil kohtumenetlust paremini hallata, eristada toimikus olulist ebaolulisest ja teha palju muud. Kõik need võimalused ja funktsionaalsused on kirjeldatud lähteülesandes.

Lisaks digitoimikule ehk visuaalsele rakendusele on projekti osaks ka seaduste ülevaatamine. Praegune regulatsioon on üles ehitatud pabertoimikule. Seetõttu on Justiitsministeerium oma käesoleva aasta tööplaanis näinud ette ülesande vaadata üle menetlusseadustikud sellise pilguga, et need võimaldaksid digitoimiku kasutuselevõttu ja pabertoimikust loobumist. Töörühm on koos käinud ja esimesed raskuskohad juba leidnud. Kolmas projekti osa on olemasolevate pabertoimikute säilitamise ja arhiveerimise reeglite ülevaatamine, kuna praegused sätted pärinevad aastast 2006 ja seal on palju ebamõistlikke tähtaegu pabertoimikute säilitamiseks.

Projekti rahastamiseks taotlesime Euroopa struktuurifondidest vahendeid projekti läbiviimiseks. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium on meie taotluse rahuldanud ehk projekt on rahastatud struktuurifondide arvelt.

Pärsimägi: Tean üht analoogset süsteemi, kus igal kasutajal on kolm monitori. Meil on praegu igal kasutajal aga üks monitor. Kas see jääb nii?

Karja: IKT arengukavas on sätestatud, et digitoimiku kasutuselevõtt tähendab seda, et kõigis kohtutes on kõigil kasutajatel vähemalt kaks monitori. Ühes monitoris on lahti digitoimik ja teisel monitoril tehakse tööd. See on analoogne praeguse olukorraga, kus pabertoimik on laual lahti ja tööd tehakse monitoril. Seega ei saa digitoimikut enne täielikult rakendada, kui vajalikku infrastruktuuri ei ole.

Pilving: Mind huvitab see, millises ulatuses paberil asjaajamisega on vähemalt esimeses faasis arvestatud? Ma ei pea silmas vanu toimikuid, aga kui suureks hindate vajadust, et näiteks menetlusosalised vajavad mõnda dokumenti paberil?

Karja: Kodaniku tasandil me täielikult paberist loobuda ei saa. Kui kodanik esitab kohtule paberil dokumendi, tuleb kohtul see skaneerida ja digitoimikusse lisada. Skaneeritud dokument on sellisel juhul originaal ja paberdokument kas hävitatakse või lisatakse toimikusse. Seega peab paber kindlasti mingil tasandil alles jääma. Aga professionaalsete menetlusosaliste puhul võetakse küll kasutusele paberivaba menetlus.

Pilving: Kui palju hakatakse kohtunikke survestama, et dokumente ei tohi endale välja printida? Või jääb see ikkagi piiramatuks? Kas on tehtud kuluarvestused printimise kulude suurenemise kohta?

Karja: Väljaprintimise kulu ei saa suurenedagi, kuna juba praegu prinditakse valdavalt dokumendid välja. Kulu saab ainult väheneda. Muidugi ei saa eeldada, et digitoimik võetakse algusest peale 100%-liselt kasutusele. Seetõttu mingisugune paberikulu jääb. Kindlasti ei ole kavas keelata kohtutes printimine.

Pilving: Riigikohtu halduskollegiumi huvitaksid arvutused selle kohta, kui palju raha nähakse ette printerite ja skannerite soetamiseks ning millistel juhtudel peetakse väljatrükke sobivaks ja millistel pigem taunitavaks?

Aavik: Meie eesmärk ei ole mitte kedagi sundida ega keelata. Meie eesmärk on teha selline lahendus, mis on nii mugav ja hea, et kõik tahavad seda kasutada. Kui kohtunik või kohtuametnik peab vajalikuks dokumendi välja printida, siis jääb talle see võimalus pikaks ajaks. Me ei näe, et printimine peaks kolossaalselt kasvama, kuna ka täna esitavad paljud menetlusosalised dokumente elektrooniliselt, mis tuleb välja printida. Mõne lisaprinteri ostmise ei ole probleem. Samuti on juba täna kohtutel tsiviil- kui halduskohtumenetluses kohustus kõik paberil esitatu sisse skaneerida, seega peaksid kõik kohtud olema skanneritega juba varustatud.

Pilving: Kui täna liigub üks ja terviklik pabertoimik ühest kohtust teise, siis kas digitoimiku puhul ei või juhtuda, et iga kohtuaste hakkab ise omakorda dokumente välja printima, et harjumuspärasel viisil tööd teha? Näiteks kui kohtuasi jõuab teisest astmest tagasi esimesse astmesse, prinditakse kõik dokumendid uuesti välja, kuna varem välja prinditud dokumendid on kadunud?

Aavik: Ei saa välistada, et kohtusüsteemi sees toimub teatud ebaotstarbekat käitumist vaatamata sellele, et mugav lahendus on kasutusele võetud. Arvan, et sujuva ülemineku puhul on see mõistlik, et me ei sunni kõiki otstarbekalt käituma, vaid süsteem kohandub mingi aja jooksul. Aga väljaprintimine on üks kõige väiksemaid kulusid kohtumenetluses. Toimikute puhul on suurem kulu nende

korrashoidmine ja arhiveerimine. Seega ei ole senisest mõnevõrra suurem printimine probleemiks, kuigi me eeldame, et lõppkokkuvõttes hakatakse oluliselt vähem printima.

Pilving: Mina ei kutsu üles survestama või printimist keelama, aga oleks hea, kui kuluarvestused oleksid realistlikud.

Karja: Võrdlusena võiks välja tuua selle, et toimikukaante hankimine on sama suur kulu kui printimine. Suur kokkuhoid on see, kui uue kohtumaja projekteerimisel Tallinnas ei pea arvestama suurte arhiivipindadega, kus pabertoimikuid säilitada.

Pilving: Selleks ülemineku perioodiks võiks siiski kaaluda paberil varitoimiku säilitamist. Nii nagu meil praegu tekib KIS-s midagi toimikulaadset, võiks paberitoimiku pidamine olla võimaldatud mingil üleminekuajal. Seda enam, et päris ilma ühegi paberita kunagi ei saa. Mingid dokumendid jäävad originaalis paberile ja neid mitte mingil juhul hävitada ei saa. Tõendite vahetu hindamise põhimõtte tõttu peab tõenditele istungil juurde pääsema. Minu kõige suurem hirm on aga andmete turvalisus, et küberrünnaku või mõne menetlusosalise arvutitarkuse tõttu need andmed ära ei kao. Lugesin küll seda, et digitoimik peab vastama teatud standarditele, aga mis on põhimeetodid riskide maandamiseks?

Sõmer: Kaitseme end autoriseerimata ligipääsude ja rünnakute eest juba täna, kuna meil on aknad välisvõrku avalikku e-toimiku näol, kust on võimalik KIS-i kaudu sisestatud ja sinna kogutud andmeid vaadelda. Selle jaoks on meil juurutatud erinevad tuvastusmehhanismid. Meil on auditeeritud ja erinevatele standarditele ning nõuetele vastavad protseduurireeglid, kuidas erinevaid ligipääsuid valideeritakse ja kuidas on võimalik tuvastada, et midagi on parasjagu toimumas või midagi on juba toimunud, samuti selle kohta, kuidas selliseid ligipääse või rünnakuid ära hoida. Digitoimikusse kogutud andmete autentsena püsimist oleme plaaninud tagada sisuliselt läbi matemaatika. Digitempli konteineri loomisel arvutatakse välja, et teatud andmed on nüüd räsitud mingiks kogumiseks, ning hiljem on võimalik matemaatiliselt tuvastada andmete puutumatus. Selleks, et operatiivsüsteemis ei oleks võimalik digitembeldamata andmeid muuta, on olemas krüptoaheldamise mehhanismid, kus kogutakse jooksvalt erinevatele andmeobjektidele matemaatilisi tõestusi. Ajakirjandusest olete võib-olla kuulnud *Guardtime* ajatemplist, mis sisuliselt tähendab seda, et matemaatiliste räsideda suudetakse hiljem tõestada seda, millised olid andmed ajatempli küsimise hetkel ja et neid ei ole hiljem muudetud. Kokkuvõttes tagame digitoimiku andmete turvalisuse läbi ajatembeldamise, digitembeldamise ja RIK-i üldise kõrgetasemelise turvalisuspoliitika.

Pilving: Kohtunikuna võin pörkuda selle vastu, et mulle väidetakse, et digitoimikus on andmeid muudetud.

Sõmer: Kindluse saab meie käest. Täna on õiguslikku jõudu omavad andmed paberil ja meil ei ole sellist mehhanismi, mis aitaks 100%-lise veendumusega väita, et süsteemis olevad andmed, näiteks need, mis avaliku e-toimiku kaudu välja paistavad, on need, mis kohus KIS-i sisestab. Selliste reeglite loomine on digitoimiku väljatöötamise üheks osaks. Loomulikult, kui kohtuotsusele on pandud digitempel või digiallkiri, on võimalik tagant järgi tõestada dokumendi puutumatus, kuid teiste osapoolte poolt esitatud dokumentide puhul 100%-lise kindlusega seda öelda ei saa. Aga eelpool nimetatud krüptoahelate läbi saame tulevikus sellise kindluse.

Pilving: Aga kohus saab ainult teid usaldada, samas võib mõnes kohtuasjas olla mitmesaja miljoniline vaidlus. See eeldab väga kõrget usaldusväarsuse taset, teie ametnikud peaksid siis olema samasuguste garantiidega nagu kohtunikud.

Sõmer: See ei peaks olema mitte ainult usaldus, vaid me peame suutma seda ka matemaatiliselt tõestada.

Pikamäe: Kuidas on tänane pabertoimik turvalisem? Võib väita, et pabertoimikusse on dokumente juurde pandud, ära viidud, ümber nummerdatud ning seda ei ole võimalik kontrollida. Elektroonilise maailma eelis on see, et jälg jääb alati maha. Aga endise kriminaalkolleegiumi liikmena on mul retooriline küsimus, kuidas pannakse digitoimikusse asitõendina verine kirves, kas selle peale on ka mõeldud? Kas toimik tuleb e-mailile ja kirves tuuakse kordniku poolt tuppa? Praegu käib asitõend toimikuga kaasas.

Karja: Kirve kohta on vaatlusprotokoll, see on digitaalne, kuid kirves ise võib olla hoiul politseis ja vaidluse korral saab kirve alati kohtusse kohale tuua.

Jaaksoo: Kas KIS ja digitoimik on dubleerivad süsteemid? Kuidas sõltub sellest ametnike töökoormus?

Karja: Digitoimik hakkab kasutama KIS-i sisendatud andmeid. KIS on praegu dokumendihaldussüsteem. Digitoimikus kuvatakse kohtumenetluses kogutud ja KIS-i sisestatud andmeid. Digitoimik on seega visuaalne korrastatud vaade KIS-i sisestatud andmetest.

Lippus: Ametnik ei koosta digitoimikut, vaid täidab KIS-i. Digitoimikus kuvatakse andmed ja dokumendid välja automaatsete reeglite alusel. Ametnik seda ei muuda ega pea hoolitsema, et digitoimik oleks koostatud kõige paremal viisil.. Digitoimik kujuneb infosüsteemi reeglite põhjal.

Jaaksoo: Digitoimik kujuneb, mitte ei kujundata ametniku poolt?

Lippus: Just.

Parrest: Eeltoodud küsimuse jätkuks: millise juurdepääsu saavad KIS-i vaatlejastatusega isikud?

Lippus: Ka nemad saavad kasutada digitoimikut.

Pikamäe: Enne küsimustega jätkamist vaatame digitoimiku prototüüpi.

Sõmer joonistab skeemi selgitamiseks digitoimiku, KIS ja e-toimiku vahelist infovahetust ja tutvustab digitaalse kohtutoimiku prototüüpi.

Kõve: Digitoimiku arendamine on väga hea. Minu peamine mure on aga see, et aastaks 2015 tuleb üle minna paberivabale asjaajamisele. Ma ei kujuta ette, kuidas see võiks võimalik olla. See eeldab kohtunike ja kohtuametnike väljaõpetamist, mis võtab palju aega. Samuti võib see olla probleemiks tsiviilkohtumenetluses, kus erinevalt professionaalsete menetlusosalistega kriminaalmenetlusest on väga paljudel juhtudel menetlusosalisteks lihtinimesed. Teiseks on mul on kujunenud arusaam, et arvutis on võimalik orienteeruda 10 dokumendi piires, aga sadade dokumentide haldamine arvutis võib käia üle jõu ükskõik kui hea süsteemi korral. Kohtule esitatavate tõendite ja menetlusdokumentide maht kogu aeg kasvab. Projekt on hea ja sellega tuleb kindlasti edasi minna, kuid enne selle kohustuslikuks muutmist tuleb see põhjalikult läbi mõelda. Kohtunike koolitusel kohtunikelt, kui palju neil on neil aega kohtuotsuse kirjutamiseks. Sain vastuseks, et põhimõtteliselt on selleks üks päev. Seda ei ole tegelikult palju, kujutades ette, mis mahus on kohtuasjad. Toimiku haldamiseks peab rakendus olema tohutult võimas, kuid arvuti võimalused ei ole piiramatud. Arvan, et kohtutes hakatakse ikkagi dokumente välja printima. Hea meel on mul aga selle üle, et dokumente ei pea avama PDF-formaadis.

Sõmer: Mitte ainult. Teatavasti on olemas kaht tüüpi PDF-faile, millest ühte ei ole võimalik kopeerida ja mis ei võimalda dokumendis otsinguid teha. Praegu otsime lahendust ka küsimusele, kuidas võimaldada digitoimikus pildina tehtud PDF-failides otsinguid teostada.

Kõve: Tõendeid ei tohikski muuta töödeldavaks, vaid vastupidi, need peavadki jääma sellisele kujule, nagu nad on esitatud. Üks praegustest probleemidest on see, et kohtumenetluse pooled muudavad pidevalt oma positsiooni, mis tähendab, et otsuse kirjutamise hetkeks võib olla faile nii palju, et nende haldamine arvutis on keeruline. Samuti on meil palju vaidlusi dokumentide originaalide üle, näiteks testamendid, volikirjad, võlakirjad. Nende dokumentide puhul tõusetub allkirjade võltsimise küsimus, seetõttu peavad originaalid füüsiliselt kuhugi hoiule jääma ja me ei saa neid hävitada. Küsimus on ka asitõendite liikumises eri kohtuastmete vahel. Lisaks tuleb digitoimiku puhul arvestada ka välismaalastest menetlusosalisi ja piiriüleseid vaidlusi. Tegemist ei ole takistustega, kuid kõik see vajab läbi mõtlemist.

Sõmer: Avalikku e-toimikusse sisenemiseks peab täna omama ID-kaarti. Kui seadus võimaldab, ei ole takistus teiste EL liikmesriikide kodanikele, kellel on ka ID-kaardi laadne lahendus olemas, võimaluse loomine avalikku e-toimikusse sisenemiseks.

Kõve: Aga meil ei ole ainult EL liikmesriigid, vaid ka Ukraina ja Venemaa.

Karja: Täpselt samamoodi nagu praegu on menetlusosalistel võimalik tutvuda kohtus toimikuga, saab see olema ka tulevikus. Kohtuametnik logib arvutisse ja tuvastab, et isikul on õigus toimikuga tutvuda, seejärel saab isik toimikuga tööd teha nii, nagu praegu pabertoimikuga ehk salvestada, teha koopiaid, saata meile.

Kõve: Tsiviilkohtumenetluses on täiesti omaette liik hagita menetlused. Õige on digitoimik disainida küll hagimenetluse jaoks, kus vaidlevad hageja ja kostja, aga samas on meil määratlemata menetlusosaliste ringidega hagita menetlused. Näiteks minu arvates peaks digitoimik olema pankrotimenetluse jaoks teistsugune kui muude menetlusliikide jaoks. Mulle tundub, et kõikehõlmavat, universaalset, 100%-liselt iga menetlusliigi ja kõigi menetlusosaliste jaoks sobivat infosüsteemi ei saa korraga välja töötada ja see ei tohikski olla lähteülesandeks. Esiialgu võiks alustada üksikute menetlusliikidega. Kindlasti ei tohiks digitoimiku kasutamist muuta kohustuslikuks. Kui süsteem on end tõestanud ja seda on mugav kasutada, hakkavad kohtunikud seda ise kasutama. Meil on ka vanema generatsiooni kohtunikke ja tuleb arvestada, et nende õpetamine võtab aega.

Aavik: Digitoimiku rakendamine tähendab vähemalt kolme erineva küsimusteringi lahendamist. Oleme algusest peale üritanud neid lahus hoida. Esiteks tehniline arendamine – me üritame arendada võimalikult head tehnilist lahendust ja seda me täna tutvustasimegi. Teiseks kohustuslikkus kohtuametnike ja kohtunike jaoks – kas nõuda digitoimiku süsteemis kogu töö tegemist ja keelata dokumentide välja printimine? Meil ei ole mingit plaani sundida kohtunikku oma tööprotsessi muutma. Aga varem või hiljem, kui digitoimik on valmis ja end tõestanud, peame tegelema küsimusega, milline õiguslik tähendus anda digitoimikule kui toimiku materjalile. See ei puuduta ainult kohtuid, vaid ka eeluurimist, väärteomenetlust ja muud. Kolmandaks seaduste muutmise vajadus – selle küsimusega tegeleme me täiesti eraldi. Hetkel presenteerime teile ainult seda esimest ehk tehnilist lahendust, mis muudab täna juba valdavalt elektroonilise materjaliga töötamise mugavaks. Meil on suured eesmärgid ja ambitsioonid ning kuigi nende kõikide saavutamine on raske, tuleb seda üritada.

Kõve: Küsimus on aastas 2015, kas see on nüüd maha tõmmatud?

Aavik: Jah, see tähtaeg on dokumentidesse jäänud minevikust. Meie praegune arendusgraafik seda ei võimaldagi, kuna arendus saab valmis kusagil 2016. a.

Pilving: 2016. a ei saa ka ju olla paberivaba menetlust, kuid materjalides on kirjas, et projekti tulemusena lähevad kohtud 2016. a üle paberivabale menetlusele.

Aavik: Me võtame dokumentidest need laused välja. Erinevad küsimused tuleb lahus hoida.

Saarmets: Ma iseenesest väga toetan mõtet, et elektrooniline toimik võiks olla oluliselt lihtsam, kui ta praegu on. Kasutan ka ise KIS-s elektroonilisi materjale üha rohkem. Aga mul on üks tehniline küsimus: kas see sama süsteem võimaldab ka digitaalsetele protokollidele ehk salvestistele mugavat juurdepääsu, kuna üha rohkem kohtuistungeid salvestatakse?

Sõmer: Jah, kui on olemas helisalvestis kohtuistungist, siis saab seda otse digitoimikust kuulata. Kui tulevikus jõuame videosalvestisteni, siis ka need peaksid olema digitoimikust otse vaadatavad.

Karja: Juba praegu on kohtutes kasutustel protokollide salvestise ajagraafiku tegemine. Tulevikus on digitoimikus võimalik kuulata ainult konkreetset huvi pakkuvat kohta salvestisest.

Saarmets: Varem on KHN-s juttu olnud sellest, et võib-olla tuleks mõelda, kas on mõni tehniline lahendus võimaldab istungil räägitu automaatselt kirja panna. Elektrooniline tekst võimaldaks ka otsingute tegemist, helisalvestise seest on raske otsida.

Aavik: Uurisime seda pärast KHNi, kus see jutuks oli. Kui räägitaks inglise keeles, siis oleksid lahendused olemas, aga eesti keele jaoks ei ole nii head lahendused. Tookord tõstatati ka küsimus, kas Riigikogu kasutab stenogrammide tegemiseks mingit süsteemi. Uurisime seda, kuid selgus, et stenogramme tehakse paraku käsitsi.

Kiidjärv: Kas te mõtlete ka ekraanide puuetundlikkuse peale?

Karja: Jah, süsteem peab töötama tavalises arvutis hiire ja klaviatuuriga ning puuetundlikuna nutiseadmetes.

Pikamäe: Arvan, et tegemist on kiiduväärt ettevõtmisega. Ma ei kujuta ette, et kohtusüsteem võiks üldisest arengust maha jääda ja me kasutaksime lõputult pabereid ning isegi ei mõtleks digitaliseerimise peale. Küll aga olen ma seda meelt, et esiteks võiks pooleliolevad asjad korda saada. Ma väga tahaksin näha, et me suudame kõigepealt rakendada KIS2 korralikult ning see toimiks tõrgeteta ja oleks kasutajamugav. Kui see protsess on edukalt lõpule viidud, siis võiks vaadata uute eesmärkide poole. Leian, et digitoimiku kasutamine ei peaks vähemalt lähiajal muutuma kohustuslikuks, pigem peaks ta tõestama end kasutajasõbralikkuse ja mugavusega. Teiseks peame arvestama ka eakate kolleegidega. Peame vältima lahendust, kus meie häid eakaid kolleege sunnitakse minema varajasele pensionile, kuna nad on oma töös kohustatud kasutama süsteemi, millega nad hakkama ei saa. Digitoimiku kasutuselevõttu peaks alustama professionaalsete menetlusosalistega menetlusliikides, näiteks väärteomenetluses või kriminaalmenetluses, kus menetlusosalistele ei ole arvutiga töötamine täiesti võõras ja kus protsessikujunduslikult on digitoimikut lihtsam kasutusele võtta. Nüüd traditsiooniline ülevaade KIS2-st.

Aavik: Kommenteerin korraks veel KIS2 valmimist – meil on kindlasti plaanis KIS2 projekt lõpetada ära enne, kui me alustame digitoimiku arendamist. Digitoimiku arendamiseks pidime aga välja kuulutama rahvusvahelise hanke. Hankevõitja väljaselgitamine võtab aega kuni pool aastat ja kui hange nurjub, peame tegema uue hanke. Seega ei saa me digitoimikut intensiivselt arendama hakata enne sügist. Hanke kuulutame aga välja kevadel selleks, et me jõuaksime Euroopa struktuurifondide poolt ettekirjutatud ajagraafikus ehk järgmise aasta lõpuks valmis saada vähemalt esialgse lahenduse. Me ei jäta KIS2-ga tegelemist pooleli ja ei arenda selle asemel digitoimikuga, vaid oleme sunnitud teatud protsesse läbi viima paralleelselt.

Pikamäe: Timo Ligi, palun räägi KIS2 arengust.

Ligi: Uudiseid on palju. Oleme rakendanud KIS2 ligikaudu pooltes esimese astme kohtutes. Veebruaris lisandusid kasutajate hulka Pärnu Maakohtu kõik kohtumajad, Harju Maakohtu Tartu mnt kohtumaja, märtsi alguses Kentmanni kohtumaja, märtsi teises pooles lisandub Liivalaia kohtumaja ja Tartu Halduskohus; aprilli keskel Tartu Maakohus, aprilli teises pooles Tallinna Ringkonnakohus; mai alguses Viru Maakohus ja mai keskel Tallinna Ringkonnakohus ja Tartu Ringkonnakohus. Mai keskpaigas peaksid kõik esimese ja teise astme kohtud KIS2 kasutama. Riigikohtuga on kokku lepitud, et lähen sinna märtsi lõpus, et katsetada koostöös Riigikohtu ametnikega KIS2 sobivust Riigikohtu jaoks.

Probleemid KIS2 rakendamisel on paraku jätkuvalt suhteliselt sarnased detsembrikuu probleemidega. Suurim probleem on dokumentide nähtavaks ja kättesaadavaks tegemine AET-s. Praegu siirdame kogu andmestiku ja kõik dokumendid KIS1, kust nad peaksid jõudma AET-i, kuid teatud juhtudel nad sinna ei jõua. Vahepeal oleme pannud tööle automaatsed kontrollid, mis võrdlevad KIS1 ja KIS2 andmeid AET-i nähtavuse osas kaks korda päevas ja see annab meile info probleemide kohta enne, kui kasutajad meie poole pöörduvad. Kuna andmeid kantakse KIS2-st KIS1 veerandtunniste vahedega, saavad kasutajad pahatihti ikkagi teate, et peavad AET-i vaatama minema dokumenti, mida seal veel ei ole. Neid juhtumeid ei ole palju, 10% piirides, kuid süsteemi usaldusväärsusele see siiski hea ei ole. Oleme kaalunud võimalust muuta seda intervalli, kui kiiresti kantakse dokumente KIS2-st KIS1, näiteks teha seda kaks-kolm korda päevas nagu automaatset kontrolli. See võimaldaks meil andmed ise ära parandada ja vähendada kasutajate probleemide hulka. See tähendab muidugi seda, et kui KIS2-s tehakse mingi dokument isikule kättesaadavaks, siis ei jõua see kohe adressaadini, vaid kolme-neljatunnise viivitusega. Veebruaris võeti kasutusele ka KIS2 kriminaalmenetluse liides. Algul oli ka sellega probleeme, kuid praeguseks on need suuresti lahendatud. Kõige suurem probleem on see, et KIS2 vahendusel ei olnud võimalik kriminaalasju eraldada. Praegu on lahenduseks selle konkreetse protseduuri tegemine KIS1 vahendusel. Märtsi lõpuks peaks see loodetavasti laheneda.

Pikamäe: Kas KIS2 menetlusi liita saab või tuleb ka selleks kahte süsteemi kasutada?

Ligi: Jah, saab. Aga on tulnud välja ka asju, mille tegemine pole e-toimikus kunagi võimalik olnud ja kuni KIS2 rakendumiseni keegi seda ei teadnud.

Pikamäe: Olete mõelnud ka selle peale, millal KIS2 asendab täielikult KIS1 kõigis kohtutes?

Ligi: 1. juulil 2014. a. mai keskel ei peaks ükski esimese ega teise astme kohus tegema enam midagi KIS1 vahendusel. Riigikohus sisestab praegu andmeid mingis osas KIS1-e. Kuna 1. juulist rakendub menetluskulude projekt ehk NAP projekt, mille raames on vaja hakata KIS2 vahendusel sisestama kõikvõimalikke menetluskulude andmeid ja nõudeid, siis enne seda peab Riigikohus võtma teatud osas KIS2 kasutusele, et ka Riigikohus saaks saata nõudeid Maksu- ja Tolliametisse KIS2 vahendusel. See, millal Riigikohus täielikult KIS2-le üle läheb, sõltub ka muudest asjadest, nii infotehnoloogilistest kui korralduslikest, ning jääb pigem aasta teise poolde.

Pikamäe: Eeskätt sõltub see märtsi lõpus planeeritud testimisest. Villem Lapimaa palus selle päevakorrapunkti raames sõna, et rääkida ühest AET-ga seotud murest.

Lapimaa: Kohtupraktikas on ilmnenud kiireloomulist lahendamist vajav probleem. See seisneb selles, et kui advokaadile on kohtukutse kätte toimetatud AET-i kaudu, ei pea ta esitama kohtule allkirjastatud kättesaamise kinnitust. Kui advokaat kohtuistungile ei ilmu, jätab kohus hagi läbi vaatamata, kuid seaduse kohaselt võib menetlusosaline taotleda menetluse taastamist ilma mõjuvat põhjust esitamata, kui talle ei ole kohtukutset kätte toimetatud isiklikult allkirja vastu. Selline regulatsioon võimaldab manipuleerimist. Meie ettepanek on mitte hakata advokaatidelt nõudma digitaalallkirjaga kinnitusi kättesaamise kohta, vaid täiendada tsiviilkohtumenetluse seadustikku ja halduskohtumenetluse seadustikku nii, et kohtukutse kättetoimetamine AET-i vahendusel oleks võrdsustatud isiklikult allkirja vastu kättetoimetamisega. Praegusel regulatsioonil on omad ajaloolised põhjused, peamiseks eesmärgiks oli kaitsta kostjat tagaseljaotsuse tegemise eest, mitte kirjeldatud viisil käituvat advokaati. Palume teha seadusemuudatus võimalikult kiiresti, et kohtutes ei hakataks töökorraldust ebamõistlikult muutma.

Pikamäe: Villem Lapimaa sõnavõtt ei olnud üleskutse diskussioonile, vaid tähelepanu juhtimine probleemile menetlusõiguses.

Otsus: KHN võtab informatsiooni teadmiseks, toetab kasutajasõbraliku digitaalse kohtutoimiku väljaarendamist ja leiab, et digitaalselt kohtutoimikut tuleb rakendada vabatahtlikult ning menetlusliikide kaupa järk-järgult. KHN näeb vajadust digitaalse kohtutoimiku kasutuselevõtu toetamiseks koolitada kohtunikke ja teisi kasutajaid ning soetada vajalik riistvara.

10. Ülevaade KHNi otsuste tabelis kajastuvatest pooleolevatest teemadest – KS § 41 lg 3 p 4 alusel – Kaidi Lippus, Mari-Liis Lipstok

Lippus: Ma annan ülevaate ainult sellest, mis on vahepeal tehtud. Kohtute kodukordade ühtlustamise plaanis on lõpuks toimunud arenguid: Villem Lapimaa on määratud selle teema projektijuhiks. Astunud on väikesi samme ka rahvakohtunike instituudi arengu toetamiseks: mai alguses toimub kohtute eelarve reservist rahastatav rahvakohtunike konverents, mille eesmärk tutvustada voldikut ja infomaterjalide rahvakohtunike õiguste ja kohustuste kohta ning mis on sobiv üritus rahvakohtunike instituudi arengu üle arutlemiseks.

Lipstok. Mul ei ole midagi lisada.

Pikamäe: Tundub, et pooleolevate teemade osas kellelgi küsimusi pole.

KHN võtab informatsiooni teadmiseks.

KHNi 74. erakorraline istung toimub 24.04.2014 Justiitsministeeriumis.

KHNi 75. korraline istung toimub 22.-23.05.2014 väljasõiduistungina.

KHNi 76. korraline istung toimub 19.09.2014 Justiitsministeeriumis.

KHNi 77. korraline istung toimub 12.12.2014 Riigikohtus.

Istungi lõppes kell 16.05.

Priit Pikamäe
Juhataja

Angelika Sarapuu
Protokollija